

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>Szerkesztőség, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény küldendő: Nagy-Péterfia-utca 977.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven. ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr, $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árszámítás adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.</p>	<p>A kiadóhivatal kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a külső hirdetésekre vonatkozó küldemény.</p>
--	--	---

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság benső ügyeihez.

I.

A f. év első napjáról keltezve egy felhívást küldött szét a M. Pr. Irod. Társaság elnöke és titkára, melyben elmondják a tagoknak, hogy „nem lüktet a Társaságban oly életelevenség és erő, mint a minő tőle igazán elvárható és hozzá méltó volna akár mint *magyar*, akár mint *protestáns*, akár pedig mint *irodalmi társasághoz*.”

Fájdalommal említik föl, hogy „még tulajdonképpen nincsen *társasági* életünk. Választmányunk szervezeténél fogva, — mondja a felhívás, — tekintettel a kétszeres számban levő vidéki választmányi tagokra, a kiket alig tudunk egy esztendőben egyszer csak kisebb számban is egy-egy választmányi gyűlésen tisztelni, — alig képes egy-egy gyűlést tartani, a mikor legalább a választmányi tagok egymással való közvetlen, személyes érintkezése hozhatna létre közelebbi kapcsolatot egymás között s adhatna egyik a másiknak tevékenységre való erőt és céljaink megvalósíthatásához való eszmét. Javasolnunk kell tehát, hogy a legközelebbi közgyűlés vagy hatalmazza fel a választmánynak fővárosi tagjait a Társaság egész ügykezelésére, tekintet nélkül arra, hogy a gyűléseken megjelennek-e vidéki tagok is, vagy ha ezeknek megjelenését is kívánja, akkor gondoskodnia kell részükre legalább az utiköltségek megtérítéséről. Véleményünk szerint azonban a Társaságba sokkal nagyobb elevenséget öntene s az iránta való érdeklődést is sokkal inkább fokozná az, ha a választmánynak vidéki tagjai lakóhelyeiken a Társaság megbízásából egyes *fiók-egyleteket* alakítanának a vidéki érdekeltség bevonásával. Tagokat gyűjtenének, helyi bizottságokat alakítanának, ezek támogatásával összejöveleket,

felolvasásokat tartanának s a protestáns összetartást erősítenék. Híveink a legeslegtöbb helyen alig érzik egyébben protestáns voltukat és protestáns közösségüket, mint hogy *egy* protestáns templomba járnak és az egyháznak adót fizetnek s itt-ott egy-egy iskolát tartanak fenn közaldozattal. Nem kicsinyeljük — távol legyen! — az igehirdetés összetartó kapcsát, sőt ezt a leg-erősebbnek tartjuk és épen ebből a szempontból óhajtanánk, hogy az ige ne csak egy-egy vasárnapi és ünnepi istenitiszteleten és ne csak egyházi beszéd formájában, hanem többször és mindenféle előadások és felolvasások alakjában is hirdettessék s a szellemi közösség így is erősíttessék. A kisebb helyek, vidéki városok közönsége már a gyakoribb érintkezésnél fogva is sokkal inkább egyesíthető, mint például a főváros egymással alig érintkező publicuma. Ezek a fiók-egyletek aztán szerves összeköttetésben állnának a központi választmánynyal, ennek élő és éltető organumai volnának széles e hazában.”

Javasolják „a fővárosban egy protestáns „*Olthon*“-nak, *társulati helyiségnek*, vagy *háznak* a berendezését, a hol a társaság tagjai conventi s egyéb gyűlések stb. alkalmával találkozhatnának, az ott hivatalos órákat tartó titkárral érintkezhetnének; a hol olvasótermeknek, könyvtárhelyiségnek kellene lenni és a hol mindenféle összejövetelt, felolvasást lehetne tartani.”

Kívánatosnak tekintik továbbá, „hogy az eddig csak évnegyedenként megjelenő *Protestáns Szemle* változtassék át havi folyóirattá, akként, hogy évenként 10 füzet jelenjék meg belőle (július és augusztusban nem). Így legalább szellemileg többször érintkezhetnénk tagjainkkal; a nagyobb actualis kérdésekkel is inkább foglalkozhatnánk, mert a jelen rohanó időben már sok kérdés el is veszítette actualitását akkorára, mire egy-egy negyed évben megjelenik a Szemle.

És bár kétségtelenül nagyon fontos egyházi multunk derítgetése is, és nem kisebb fontosságú egy-egy theologiai tanulmány közrebocsátása; de úgy érezzük, hogy közönségünket a nagyobb egyházpolitikai, egyházkormányzati és egyház-társadalmi kérdések tanulmányoszerű fejtegetésével közvetlenebbül belevihetnénk az egyházi élet iránt való érdeklődésbe s mi magunk is inkább a jelenben élvén, a jelennek tehetnénk esetleg nem kicsinylendő szolgálatot. Monografiáink közé is fel kellene venni — vegyesen a hazai egyháztörténelem művelésével — a külföldi népszerűbb, de azért tudományos theologiai, társadalomtudományi stb. műveket. A jelen nagy vallási és társadalmi kérdései méltók mindenestre nemcsak a megismerésre, hanem hazai egyháztársadalmi munkásságunk irányítására is.

Rendkívül fontos még a felhívásnak azon része, mely a népies iratok megindításáról és azok colportage-áról, mint a Társaság elodázhatatlan nagy kötelességéről szól. „A közgyűlés ránk is szabta, — mondja a felhívás, — de teljesíteni még e pillanatig nem tudtuk. Társaságunk két kiváló tagja (dr. Szabó Aladár és dr. Kecskeméthy István) jeles próbát tett e téren, ezt a vállalatot kellene egyelőre támogatnunk és illetőleg szerves összefüggésbe hoznunk Társaságunkkal, felkérvén és megbízván őket a szerkesztéssel, mert egy ember physikai erejét és idejét meghaladó munka ezek szerkesztésének is a reá bizása.”

A felhívás többi részével, melyből megtudjuk azon szomorú adatot, hogy a hátralékok felül vannak a 3000 frton, czélunk szerint ezúttal nem szándékozunk foglalkozni, s csak a felhívás azon óhajára mutatunk rá, hogy a Társaság virágozhatása czéljából *mindenik tag igyekezzék még legalább egy tagot megnyerni*. Bizony aranyigaz szavak ezek, hogy „ha tagjaink száma nem gyarapszik, akkor csak fogy és általában *mi protestánsok mihelyt nem a legerősebbek vagyunk, azonnal a leggyengébbek leszünk*. Ez a történet nagy tanulsága. Nekünk a *legerősebbeknek* kell lennünk és azokká lehetünk, ha annyi becses szunyadó erőnköt felebresztjük, kifejtjük s ez ébresztés és kifejtés munkájában mindenki a maga körében részt vesz. Nekünk igazán *társaságnak* kell lennünk; *társas életnek kell bennünk lüktetni; személyes és szellemi érintkezés által össze kell mindenütt forranunk, hogy erőnket egyesítsük, ha kell, védelemre, ha kell, becsületes harcra*. „Magyarok” és „protestánsok” azok úgyis vagyunk; de gyenge bennünk a társulati szellem, pedig nagy dolgokat csak társulati úton, egyesített erővel érhetünk el.”

Fel vagyunk szólítva mindannyian, kik Társaságunk iránt érdeklődünk, hogy gondolkozzunk az elől említett javaslatok fölött s beszéljük meg azokat magánúton és irodalmilag a heti sajtó útján.

Ime, azért fogtam én is tollat, hogy hozzá szóljak e véghetetlenül fontos ügyünkhöz. Bár

❖ TÁRCZA. ❖

Egyháztörténelmi adalékok.

I.

Liszniai K. Pál életéhez.

A debreczeni főiskola XVII. századbeli jeles tanárainak egyike volt Liszniai Kovács Pál, ki irodalmilag is működött, öt latin¹⁾ és egy magyar²⁾ könyvet bo-csátván nyilvánosságra. Latin művei czímlapján Trans-sylvanico-Siculusnak írja magát, Bod Péter meg is írja róla,³⁾ hogy „Szepsi-Székből Három-Széken született Lisznyóban a Kovács familiából.” Életéről ugyancsak Bod Péter annyit ír, hogy Erdélyben és Patakon tanult, 1665. körül a kassai ref. gymnasiumban tanított; azután Gröningában és Leydában járt; mikor visszajött, erővel besorozta a császár katonának, honnan a debreczeniek kérésére kibocsátatván, holtig a debreczeni kollégiumban tanított.

Debreczeni professorságának kezdő évét Bod Péter nem mondja meg; Ember Pál⁴⁾ 1677-re, Szücs István⁵⁾ 1681-re teszi; mind a kettő hibásan, a mint ezt magának Lisznynak szavaival rögtön bebizonyítom.

Legelső művének (Professionum Scholasticarum Pars Prima, 1683.) mindjárt e'ején (8. és 9. számozatlan levelen) ott találjuk L. önéletrajzát. (Cursus vitae Pauli

Liszniai.) Ebben maga mondja, hogy 1663—1667-ig Sárospatakon tanult Buzinkai és Pósházi alatt, 1667-ben a kassai iskola tanára lett, kollegája lévén Felvinczi Sándor, 1671-ben Hollandiába ment, honnan 1678-ban jött haza. „Redii in Hungariam, multis bellorum tumultibus jam pridem expositam, et quia nullam fixam sedem habebam, quietis ergo appuli Debrecinum, piam exulum et peregrinorum matrem. Anno 1679. publica Magistratus Debreciensis vocatione praemissa, die 22. Febr. gubernium et administrationem illustris Scholae Debrecinensis suscepi.”

Nyilvánvaló tehát, hogy Liszniai 1679. febr. 22-én kezdte debreczeni tanárságát. Tanított pedig először földrajzot, történelmet és matematikát, Mártonfalvy György halála (1681. apr. 23.) után pedig theológiát és logikát.

Mikor halt meg, jelenleg nem tudom megmondani. Van ugyan egy kézirat-kötetben két feljegyzés is halála évéről; az egyik szerint 1693-ban, a másik szerint 1700-ban halt volna meg; de épen ez eltérés miatt hitelt egyik feljegyzésnek sem adhatok.

Liszniai debreczeni munkásságáról jelenleg nem szándékom bővebben szólni, csupán kassai tanárságáról akarok egyet és mást elmondani.

Kassán a református egyház és iskola alapját I. Rákóczy György és neje, Loránti Zsuzsanna vallásos buzgósága és bőkezűsége vetette meg 1644-ben. Egyház és iskola csakhamar a legszebb virágzásnak indult, olyan

kivülről épen most mindenfelé harczi dőrej hangzik körülünk, s bár figyelmünket most első sorban a jöhető kultámadások visszaverésére kell fordítanunk: a béke, a szeretet munkáiról, saját otthonunk benső ügyeiről sem szabad megfeledkeznünk, mert csak az szállhat, ha a szükség hívja, — nyugodt lélekkel a síkra, ki saját házat a békés megélhetés minden lehető biztosítékaival körülvette.

Nincs tehát életelevenség, nincs erő Társaságunkban! Fájdalom, valójában nincsen. Az évi választmányi gyűlésekre mi vidékiek mind kevesebb-kevesebb számmal megyünk föl s a közgyűlés iránt is igen csekély a fővárosiak érdeklődése. Istenem, hol állunk mi ebben a tekintetben is az angolok mögött! Mily kevés az ünnepélyes, a szívre ható elem a mi egyházi, vagy egyháztársadalmi összejöveteleinken! Az angol „Vallásos Iratokat Terjesztő Társaság” 1892. évi, hatalmas nagy kötetre menő jelentése a következő szavakkal kezdődik: „Ismét több mint 600 iskolás gyermekből álló énekhar zengett a gyűlés előtt válogatott darabokat”, — a mely után egy lelkész imádságot mondott. Lenn a vidéken pedig még eddig csak lehelletét sem érzik a mi Társaságunknak. Szemléljét és más kiadványait elolvassák, a kik járattják. Hatalmas cikkeiből okulnak is sokat, de egyháztársadalmunk egésze nem épülhet belőlük. Nem valók azok az exoterikusoknak!

Ám intézzék a Társaság egész ügykezelését

a választmány fővárosi tagja, ha a különben meghívott vidéki választmányi tagok nem mehetnek föl az ülésekre, de az ellen bizonyára mindnyájunk önérzete tiltakoznék, hogy úti költségeinket a Társaság pénztára térítse meg számunkra. Nem arra tartja fenn az az 1200 tag ezt a Társaságot, hogy 20—30 embert évenként egyszer Budapestre fölvasútazzasson.

Hanem igenis, szervezzünk vidéki *fiókegyleteket*. Mily könnyű volna ez sok helyen, például itt Debreczenben is. Lobogjon lelkészeinkben az egyházi élet, az egyháziasság fölvirágoztatása iránti lelkesedés szent tüze; tegyék kezeiket az eke szarvára; rázzák föl ezt a mind mélyebb lethargikus álomba merült szegény egyháztársadalmunkat szóval, a családok közé, az egyesekhez kivitt életige harsona-hangjával; egyszóval ne csak prédikátorok legyenek, hanem lelkipásztorok is, e szónak valódi, mély értelme szerint: s meglátják, hogy új élet hajnala fog derengeni egünkön. Lelkipásztorkodásra, a belmissiói munkák iránti érzék fölébredésére van szükségünk, különben, — vak, a ki nem látja, esztelen, a ki el nem hiszi; — megöl bennünket a közöny, no meg népünknek lelki, bensőbb táplálék utáni éhsége, az élet vize utáni szomjúsága. Avagy — sapientibus pauca — a nazarénismuszban mindenütt csak üldözendő tévirányt akarnak némelyek látni?!

Csiky Lajos.

papok, mint Regéczi András, Czeglédi István, Kabai Bodor Gellért s olyan tanárok, mint Felvinczi Sándor és Lisznyai Pál vezetése alatt.

A kassai református főiskolában (méltán nevezhetem így) alig husz évvel alapíttatása után már három tanár működik, kik egy 1667. szeptember 9-én kelt levélben nyilván mondják, hogy *ők minden dolgaikat és forgó-lódásaikat az híres sárospataki scholához igyekeztek conformálni.*⁶⁾

Az egyház és iskola mosolygó, fényes ege azonban csakhamar beborult. Az abszolút hatalommal szövetszett katolikus reakció mind jobban emelgette fejét. A sárospataki várban a dicső emlékü nagy patronusok, a református fejedelem és fejedelemnő helyét a vakbuzgó katolikus Báthori Zsófia foglalta el. Kassán a német generális lett az úr; a nagytudományú, hatalmas vitázó Czeglédi Istvánt üldözik, 1670. szeptember 18-án elfogják, majd Pozsonyba idézik, a hova azonban már élve nem jut el, mert a nagy-szombati erdőben kilehelte nagy lelkét 1671. június 5-én.⁷⁾

Fentebb láttuk, hogy épen ez évben hagyta el Lisznyai a kassai scholát, hogy a külföldi egyetemekre menjen. Inter arma silent musae. Ugy látszik, hogy Lisznyai és társa Felvinczi⁸⁾ nem abból az anyagból valók voltak, a melyekből a marttyrok lesznek. Nem is bocsátották meg nekik, hogy épen a veszedelem idején hagyták el fontos állásukat. Ezt igazolja a két nagynevű pataki tanárnak, Buzinkainak és Pósházinak, a kassai

egyház előjáróihoz kelet nélkül, de kétségen kívül 1671-ben írott következő levelé is:

„Isten ő Felsége minden idvességes javaival búsé-gessen megáldván kegyelmeteket, kívánt békességét és csendességét is szolgáltassa ki kegyelmeteknek, szívünk szerint kívánjuk.”

„Kegyelmetek nekünk küldött levelét illendő böcsü-lettel vévén, kívánságát értyük; igen csodálkozunk rajta, hogy Lisznyai uramék e mostani mostoha szélvész időben állottanak el a törésről, holott most kellett volna inkább vitézkedni; tartunk attól, hogy ő kegyelmeknek⁹⁾ ebbeli tselekedeti vétkül ne tulajdonitassék. Mi a kegyel-metek szép nevedésben indult scholájának directiójára rendeltük Jenei Kéncses Istvánt, ki gyermekségétől fogva kezünk alatt nevedett és tanulásának cursusát alattunk dicsiretessen continuálván, annyira épült a tisztességes tudományokban, hogy kegyelmetek köziben való mene-tele nem lészen haszontalan; kívánta volna, igaz dolog, tudni fizetésének rendit; de kegyelmetek arrul semmit specifice nem irt; bocsássa azért oly instructioval em-bereit, hogy az eránt is légyen elég kívánságának. Sok esztendőig sokat szenvedett nyavallyás, és immár örö-mest akarná venné szenvedésének gyümölcsét. Kegyel-metek ennek utánna is parancsoljon, minden tisztességes dolgokban készek lészünk kegyelmeteknek szolgálnunk; ajánlván a jó gondviselő Istennek oltalmába kegyelme-tek. — Kegyelmeteknek jó szívvél szolgálnak Buzinka Mihály és Pósházi János.”¹⁰⁾

TANÜGY.

Kéretlen szó.

„Gegenwärtig fehlt nichts weniger,
als Alles — tüchtige Lehrer.“
Beer és Hohegger II. 66. lap.

A képviselőház közoktatási bizottságának egyik közelebbi gyűlésén ismét felmerült az „egységes középiskola“ tengeri kígyója. Épen mintha nem volna a mi középiskolai oktatásunknak semmi egyéb baja, vagy mintha az egységes középiskola általános orvosság volna minden létező és lehető baj ellen. — — — Pedig — szerény véleményem szerint — ez a kérdés még annyira éretlen, hogy a kik legjobban beszélnek róla, azok sem tudják voltaképp, hogy mit akarnak.

Mulatságos végignézni azon a chaoszon, mely nálunk mint „az egységes középisk. fogalma“ hömpölyög, hol idebb, hol odább. Egy tekintélyes, s mondjuk ki, hogy tudományos képzettség tekintetében aligha nem legelől álló pártnak nem kell az egységes középiskola, vagy pedig csak mint némileg megkorrigált gymnasium kell. A másik párt a valódi nemzeti műveltséget csak az ó klasszikus nyelvek, vagy legalább azok egyikének az iskolából kidobásával véll megállapíthatónak. Van nálunk még olyan paedagogus is, a ki — Isten bocsáss! — egyenesen az asztronomiát tenné a középiskolai oktatás középpontjává. A nagy publikumot pedig — valljuk meg — tisztán utilitárius szempontok vezetik.

Mindenesetre érdekes volna tudni, hogy miképen képzelel el a dolgot maga a Miniszter úr ő Excja, kinek az egységes középiskola létesítése — saját kijelentése szerint — egyéni eszméje, innata ideája. Mert a közoktatási tanácsban — a mely előtt van most a miniszter szerint a terv — furcsa alakot ölthet az egész dolog. — En legalább el nem tudom képzelni, hogy miféle képet

Jenei Kincses István lett tehát az eltávozott Lisznai utóda; őt küldték a pataki derék tanárok a kassai schola igazgatására. Küldők és küldött nem soká lehetek békeességben; a pataki iskolát még ez évben szétverette Báthori Zsófia; két év múlva (1673.) pedig a kassai szép templom elfoglaltatott; idővel az iskola is kiszorított a város közepén levő díszes épületéből a félreeső külvárosba, a „hóstátba“, itt egy „kertszeren“, ahol semmi épület nem volt, az élőfák alatt tanított a rektor, Csécsi János.¹¹⁾

Lisznai pedig ez idő alattbékés viszonyok közt, szorgalmasan tanulgatva ült a „belgyiomi tudós professzorok“ lábainál. A harc és küzdelem nem az ő eleme volt.

Révész: Kálmán.

¹⁾ Professionum scholasticarum Pars I. 1683. — Pars II. 1687. — Pars III. 1687. — Origo gentium et regnorum 1693. — Chronologia sacra. 1693. Valamennyi Debreczenben jelent meg.

²⁾ Magyarok Cronicaja. 1692. Debreczen.

³⁾ Magyar Athenás 162. Hist. Hung. Eccl. 416. Itt ugyan Lipnyainak van bérálva.

⁴⁾ Lampe-Ember. Historia Eccl. 634.

⁵⁾ Debreczen történelme. II. 592.

⁶⁾ Meghívó levél az 1667. évi őszi közvizsgálatokra, melyek alkalmával „egy Comoediabeli actusoeskának játéka“ is volt. Sárospataki Füzetek. VI. 636.

⁷⁾ Czeglédi István volt a kassai iskola feje, lelke, vagy mint épen Lisznai mondja, atyja. Ő adott az iskolának két ízben is törvényeket; az újabb törvények (leges renovatae) 1656-ból ma is megvannak a kassai egyház levéltárában. Nemsokára közölni fogom őket.

⁸⁾ Mint debreczeni pap és esperes halt meg. 1684.

alkot magának az egys. középiskoláról a tanács középiskolai előadója, kinek talán még is első sorban kellene foglalkozni az ügygyel. Neki magának az egys. középiskola nem kell, a mint ezt elégszer hangoztatja „a francia középiskola multja és jelene“ című munkájában, szerinte — hogy sokat ne emlegessünk — „Frary könyvének negatív eredményei közt legfontosabb kétségkívül az, hogy . . . a közönség . . . felismerte, hogy nem elegendő korunk haladó szellemével szemben, ha csak egyféle középiskola áll fenn, mely képesítsen mindenkit mindenre. A középiskola legyen többféle, de leg-*alább is kétféle.*“ Szerinte még bifurkálni sem lehet. Mint mondja „Főtévedése Fortoulnak az volt, hogy *kezdetlől fogva* nem választotta szét a két irányt, hanem ugyan azon alaptól vezette le a kétféleképp contemplált műveltséget.“ És hogy a többféle középiskola egyikéről, a klassikusról minő fogalma van, azt is elmondja könyvének 213. lapján, hol kijelenti, hogy az, a mit nálunk jelenleg a gymnasiumban matematikából és physikából tanítanak, az *sok*. Ez természetesen is folyik abból az alapelvből: „magát az általános műveltséget kell különböző irányuvá tenni.“

Nincs módunkban a tanács elnökeinek s tagjainak nézeteit saját műveikből állítani össze, annyit azonban az eddig megjelent nyilatkozatokból constatalhatni vélünk, hogy az előadó úr 1848. előtti gymnasiuma ma már nem igen kell senkinek; hogy a tagok egy része meg van elégedve a mostani, gymn. és reálisk. szervezettel; hogy ismét vannak, kik a felsőbb osztályokban kellő bifurkáció mellett, szívesen fogadnák az egys. középiskolát, míg mások, így p. o. a reformátusok, úgy vélik, hogy legfeljebb némi kiigazítás után, a jelenlegi gymnasium teljesen megfelelhethet a középisk. oktatás céljának.

Hogy e sokféle vélemény közül szerintem melyik a helyes, arról most beszélni felesleges volna. Most csak azt volna szándékom kimutatni, hogy az egységes középiskola kérdése nálunk ma még, úgy a paedagogus

⁹⁾ A „Lisznai uramék“ és „ő kegyelmeknek“ kifejezésből úgy látszik, hogy Felvinczi is ez idő tájban vált meg Kassától.

¹⁰⁾ Külezim: Generosis, Nobilibus, Circumspectis ac Prudentibus Dominis, Ecclesiae Helveticae Confess. Cassoviensis membris Dominis Dominis Nobis honorandis. Buzinkai gyűrüpecséjével ellátott eredetije a kassai ref. egyház levéltárában 208. sz. a.

¹¹⁾ Sárospataki Füzetek. VIII. 365.

Augustin megtérése.

(Folytatás.)

„*Hortensius*“ elveszett s így nehezen lehet megtudnunk, mi tett abban oly élénk benyomást e tizenkilenc éves ifjúra; csak némi töredékek maradtak fenn belőle, nagyjából Augustin műveiben, s ezekből annyit vehetünk ki, hogy a bölcsészet nagyszerű dicsőítése képezte tárgyát. *Cicero* a maga bűbajos nyelvén buzdítja a rómaiakat tanulmányozására, megmutatja, hogy nemcsak a jelen életre nézve járhat az nagy haszonnal, hanem a jövő életre nézve is szélesbíti látókörmünket. „A ki arra fordítja idejét — úgy mond — ne féljen, hogy az esetleg kárba vész. Ha velünk mindennek vége van, van-e boldogabb, mint az, ki élte fogytáig e szép tanulmányokkal foglalkozott? Ha életünknek valami módon a halál után folytatása lesz, az igazság kitartó kutatása nem a legjobb előkészítő eszköz-e e másik életre s az oly lélek, melyet ez elmélkedések és gondolatok az elváláshoz hozzászoktattak, nem repül-e gyorsan

körökben, mint a nagy közönségnél teljesen éretlen. Egy hamar nem is érlelhető meg. — A mit Németországban ide vezető középútnak tartanak, elég tekintélyes körökben, az nálunk senkinek sem kell. Hogy a mi fiainknak az egységes középiskolákban esetleg heti 54 latin-órájok legyen, mikor most a gymnasiumban is csak 49 van, s hogy az egys. középisk. növendékének, még ha a 6 alsó osztályban nem akarna is classicus nyelvtanításban részesülni, hanem a helyett valami modern nyelvet tanulna is, a 3 felsőben — (mert bizony, ha egy-egy osztályban heti 30 órán felül menni nem akarunk, aligha nem kell a középiskolai tanfolyamra 9 esztendő) — heti 18 óráját foglaljuk el a latinnal, — ez a nagy publikumnak nem kell. — Attól meg, hogy a mostani 25 math. óra helyett hetenként 41 legyen, a 8 physika óra helyett pedig 15 s még esetleg — bár mint fakultatív tárgyra — a chemiára is elvesztegessenek heti 6 órát,* minden jó philologus lelke őszintén visszaborzad. Maga a Miniszter pedig alighanem ezen a középütfélen akar elindulni, — a mit nem annyira abból sejtek, hogy a mint a Bern Kanton számára 1889. jan. 10. kibocsátott új tanterv létrehozta a görög-pótló tanfolyamot, a következő évben ugyanaz nálunk is felállítatott, mint inkább abból a rendszeres hallgatásból, melylyel még eddig mindkét szélsőbb iránytól távol tudta tartani magát.

Denique, az egységes középiskola csinos kis palántája el van ültetve, járnak is sokan a csodájára; olyanok is akadnak, kik azt állítják, hogy ők már rég ismerik; de ha megkérjük akárkitől, milyen formája van hát, milyen éghajlatot szeret, milyen a virága, főképp pedig, hogy milyen a gyümölcse, változatosnál változatosabb választ kaphatunk, de a földologra nézve semmiyet sem kapunk. — Egy idegen növénynyel való experimentálás akar lenni az egész, mintha középiskola ügyünk annyira egészséges volna, hogy mi sem volna sürgősebb, mint eret vágni rajta.

* Rethwisch, Jaresberichte über das höhere Schulwesen. I. k. 75. l.

sabban ez égi hely felé, mely többet ér a föld minden lakásainál?“ Ciceró akkor nagyon szerencsétlen volt: fia, kit imádott, halálán volt; a politikai kormány, melynek szolgálatában állott, romba dőlt; fiatal sem volt többé s joga sem volt már számítani a jövőre s így másban kellett reménykednie; ekként, midőn összehasonlította a földi élet nyomorait azon vigasztalással, melyet a másik nyújthat, szavának személyi és meggyőző erővel kelle bírnia. Augustint lelke mélyéig meg is hatotta. Szól róla *Confessióban*, valamint előbbi műveiben is, de itt már az idő és a helyzet különbözősége nagyon szembetűnő. Minthogy akkor már buzgó keresztyén volt, mikor *Confessiót* írta, vonakodott elismerni, hogy megtérése egy pogány szerző olvasásával vette kezdetét. Azzal boszulta meg magát, hogy méltatlanul bánt vele, pedig az oly nagy szolgálatot tett neki. „Van egy bizonyos Ciceró — úgymond — a kinek sok ember inkább szellemét, mint szívét dicséri.“ Ez égbekiáltó igazságtalanság; de másképen beszél *Dialogusaiban*; ott Ciceró nagy ember, egy bölcs, kinek nevét tisztelettel említi. „Tullius barátunk“-nak nevezi; felemlíti, hogy ő előtte nem volt római bölcsészet, és hogy az első határozott lépést a tökéletesedés felé neki köszöni: *a quo in latina lingua philosophia inchoata est et perfecta*: bizonyosra vehetjük, hogy valóban ezek azon érzelmek, melyeket *Hortensius* olvasása hagyott hátra.

Ime, úgy látszik tehát, meghódította a bölcsészet; most már nincs egyéb hátra, mint hogy járjon az úton,

És pedig minden jel oda mutat, hogy ezt hiszszük legelső és mulhatatlan teendőnknek. Mert különben teljesen érthetetlen volna, miért törekszünk oly jobb ügyre méltó kitartással s valóságos művészettel arra, hogy középiskolaügyünk valahogy titokban életerős valósággá ne fejlődhessek, hanem csak maradjon, vagy ha még nem az, legyen petyhüdt, de csinos, halavány fővárosi baba.

Ne tessék azt mondani, hogy a hivatalos jelentések mindenütt nagy haladást jelentenek. Hiszen ha az igaz volna, hogyha a jelentés jó s a rubrika csinosan ki van állítva, akkor minden jó, nem volna olyan fejlett iskolaügye talán az egész világon egy államnak sem, mint a minő a mienk. De nézzünk csak túl a jelentések barrikádján! A legelső a mi szemünkbe tűnik, hogy míg alkotmányos életünk fellendülésekor túlságosan is sok volt a tanárjelölt, ma — daczára minden hivatalos czáfolatnak, az eredménytelen pályázatok száma egyre nő. Maga az állam sem képes a helyettes tanári székeket — egyik-másik szakban a rendest sem — okleveles tanárral látni el. S vajjon mi lehet ennek az oka, s nem fenyeget-e gyors továbbfejlődéssel ez a baj?

Szerintem a baj okai keresés nélkül, magoktól toladódnak elő s a tanártestület fogyása s mondjuk ki, minőség tekintetében is hanyatlása nem csak előre látható, hanem egyenes okozata a jelenleg érvényes iskola közigazgatási politikának.

Ugy látszik, hogy vezérlő iskola-politikusaink az újabb időben erősen tanulmányozták az orosz oktatás ügyet (a mint hogy jobban is ismerik a külfödet, mint az itthont). Különösen több gondolatot láttunk kölesön venni, az Oroszországban működött „Gelehrten Comité“ 1862-ben megjelent munkálatából. De jó lett volna elkölcsönözni ennek a munkálatnak a szabadelvű szellemét is!

Az is meg van ott írva p. o. hogy „*az oly rendszer, mely nem csak minden szabad kifejlődést gátol, de a tanító-testület működését is idegen Instructióknak kisebb-*

melyet *Hortensius* neki megmutatott; Ciceró tanulmányozásáról áttérni Görögország bölcséinek tanulmányozására, a kik Cicerónak is mesterei voltak, műveikből tanrendszert alkotni magának és ahhoz alkalmazni életét. De ez nem történt. Első lelkesedése a bölcsészekhez vitte, egy második távolabb vonta tőlök. *Hortensius*, talán a nélkül, hogy maga is észевette volna, föleleveníté lelkében az ott szendergő régi emlékeket. Hajdanában Monika is beszélt neki az örök életről, de egészen más modorban; s mikor elmerengett a búbajos képeken, melyeket az róla rajzolt s a melyek elbájolták ifjúságát, a halhatatlanságnak azon bizonytalan és rideg reményei, melyeket a bölcsék ígérnek az embernek, egyáltalán nem elégíték ki. Mihelyest fölédredtek benne a gyermekévek kegyes érzelmei, a bölcsészek rendszerei üreseknek és tökéletleneknek tündek föl. „Hiányzott azokból — mond — a Krisztus neve, az a név, melyet anyám térdén ringatva, tejjével együtt szívtam be és a melyet szívem mélyén őriztem; és megértettem, hogy minden tan, melyben e név nincsen ott, bármily igazságot tartalmazzon is, bármily ragyogó előadással adassék is elő, nem fog soha kielégíteni.“

Vissza kelle tehát térnie a keresztyénséghez, vagyis az írásk olvasására adni magát; de az első lapoknál abba hagyta: egy olyan, retorikával táplálkozó embernek, mint a milyen ő volt, nagyon visszariasztó olvasmány volt az. Ha az ember a classicus olvasmányokban leli gyönyörűségét, megéri, hogy csak azokat tudja

nagyobb mértékben mechanikus végrehajlásává alacsonyítja, az ifjúság nevelőiben közömbösséget fog szülni, akadályozza a haladásokat, s így káros halással lesz magára az ifjúságra is." Sőt annyira megy, hogy óhajtja, miszerint a tanterv, szakbeosztás, tanóra szám, tekintettel a minden iskolában elérendő tanczélra, csak nagyban és egészben állapíttassék meg a kormány által, — e határozmányok korlátain belől pedig a tanártestületeknek a lehető legnagyobb mozgás-szabadság engedjék. — Mi pedig mindent egyformára akarunk szabni. Egyetlen tanügyi gondolatunk a Prokrustes-ágy, különféle változatban. Dehogy figyeltünk és figyelünk azon megdönthetetlen pszichológiai törvényre, melyet egyik miniszterünk így fejezett ki: „A feladat, melyre minden egyes ember s így azok összesége is, az egész emberiség, nem kell, hogy törekedjék, de melyre valóban törekszik is: az egyéniségnek minden irányban való teljes kifejtése és érvényesítése?” Sőt elvettünk tanártól és tanártestületektől minden önállóságot s így jó részben máris leszoktattuk az egyéni felelősség érzetéről s a kötelesség teljesítésének élő gépjeivé formáltuk őket. — S a vezető férfiak mégis a legbuzgóbban fáradoznak újabb utasítások és rovatos ívek, időközi, pót- és zárjelentések, meg ki tudná mikéig gondolásán. Középiskolai intézményeink „vetélkedve törekednek az egyéniség minden legkisebb jelentkezését is azonnal elnyomni s az emberek (a tanárok) akaratát, szellemét, gondolkodásmódját ugyanazon egyenletes formák közé erőszakolni.” Ha ez még soká így halad, elég lesz jó telephonokkal összekötni a gyakorló gymn. termeit a vidéki középiskolákéval s valami megbízott által csak arra ügyeltetni, hogy a fiúk csendesen hallgassanak. Vagy legfeljebb lephonographálni a pesti előadásokat, s azokat leforgatni a debreczeni, vagy halasi gymn. tanuló előtt.

Tehetséges, önérzetes ember vágyik ilyen viszonyok közé, ily viszonyok közt a tanári pályára, mikor

egyéniességéről való lemondását még anyagilag sem jufalmazzuk kellőképp?

Im itt vannak jelenleg a fizetés-szabályozások. Megdöbbenéssel vetjük össze a qualificationális törvényt a rangsorokat megállapító határozatokkal. Oly állásokban, hova allig kell, vagy nem is kell több mint algynasiumi qualificatio, el lehet jutni a legjobb tanári fizetésig. De ne bántsuk a szélsőségeket, inkább a hasonlóságokat tekintsük.

A birói pályára semmivel sem kell hosszab előtanulmány, magasabb qualificatio, mint a középisk. tanárságra. A pálya folyamán sem követel senki egy jó bírótól több magán szorgalmat, tudományának és képességeinek folytonozabb és nagyobb mérvű fejlesztését, mint egy jó középisk. tanártól. Azt is bajos volna állítani, hogy fontosabb volna egy állam életében az igazság szolgáltatás jósága, mint a tanítás nevelés-ügyéé. Sőt én részemről azt merem állítani, hogy miután a bíró munkájának jósága vagy hibás volta felettes hatóságai által nem nehezen megítélhető, míg a tanár működésének eredményét tisztán és határozottan csak a később jövő látja meg, a mikor a hiányos vagy rossz munkát kijavítani már többé nem lehet: már e szempontból is, a józan tanügyi politikának nagyobb szüksége van arra, hogy működő testületét a kapható legjobb erőkből állítsa össze, mint a mily szükségök van arra még magoknak a bíróságoknak is. Más életpályákkal összehasonlításra talán nincs is szükség. Az építőmester ha rosszul épít, a doktor ha nem tud gyógyítani, az ügyvéd ha nem tudja megvédeni fele érdekeit, azonnal kitűnik a hiba, elfordul tőlök a közönség bizalma s a társadalom — mint egész érezhetőbb kárt nem vall. Csak a birói kar és tanító testület rossz munkája okozhat az egész társadalomra kiható s hatásában ki sem számítható kárt. — Tehát mind a két kart és pedig egyformán, a lehető legjobb (értvén ez alatt a különböző kitűnő sajátságok összegét) erőkből kell összeállítani.

megérteni. Az alak, a melybe azok öntik gondolataikat, oly egyszerűnek, oly természetesnek tűnik föl, hogy lehetetlennek látszik azokat másképen kifejezni. Az ember könnyen meg hagyja magát vesztegetni e terjedelmes körmondatoktól, melyek oly tudományosan szerkesztve, körszakaikkal együtt, melyek oly arányosak; úgy lebilincselnek azok a szabályos fejlemények, melyeknél a szavak egymásba fűződnek, hol egyik eszme a másikra vezet át, s akként végződnek, hogy azt hinné az ember, hogy józan ész és okosság nem is alkalmazhatná másként a nyelvet. Egészen természetes, hogy oly embereknek, kik gyermekésgöktől fogva ilyen írásmódhoz szoktak, csak kín lehetett a keleti irodalomnak érdes, darabos volta és szaggatottsága. E különös, egyenlőtlen, szabálytalan szerkezetű művekkel szemben a rhetorok tanítványai, kik nagy fontosságúnak tartották az arányos beosztást és méretet: teljesen idegeneknek érezték magokat. Tegyük hozzá, hogy ha a tartalom nem látszott volna is idegennek, az alak annál rosszabb volt.

Azok, kik Hieronymus előtt jóval a szent könyveket latinra fordították, hivatás szerint nem írók, betűhöz ragaszkodó keresztyének voltak, kik nem kerestek egyéb érdemet, mint hogy híj tolmácsok legyenek. Mindenekelőtt azt tevén föl magokban, hogy fordításuk az eredetinek egészen utánzata legyen, új szókat gyártottak, bizarr fordulatokat találtak föl, a régi nyelvet irgalom nélkül elcsavarták, hogy alkalmazkodhassék egy idegen szelleméhez. Elképzelhetjük, micsoda kínokat kelle kiál-

lani Virgil csodálójának, Ciceró tanítványának, kí hirtelen e barbárság közé vetődött; Augustin fölháborodott s ott hagyva e műveket, melyek finom ízlését mindenképen sértették, újra elő akarta venni kedvencz szerzőit s visszatérni kedvencz tanulmányaihoz.

De nem egészen úgy tért vissza hozzájuk, a mint ott bagyta: abból a megrázkódásból, melyet *Hortensius* olvasásánál érezt, maradt meg valami. Mindjárt ismeretséget kötött a régi bölcsészettel. Ezt akkortáiban nagyon elhanyagolták az iskolában, úgy hogy Augustin, a ki némi gonddal tanulmányozta, csoda számba ment.

Ez a tanulmány igen nagy szolgálatoakat tett neki; ez tette őt a theologiai vitatkozások közepette oly félelmetes dialecticussá, hogy a vetélytársak vonakodtak megharcolni vele és hogy nehezebb volt neki azokat maga részére megnyerni, mint legyőzni. De alig szeretett bele a bölcsészetbe, mindjárt észrevette, hogy az nem elégítheti ki. Leike nem elmélet, hanem hit után sóvárgott; vallásra volt szüksége. Nem éreztte magában erőt arra, hogy elmenjen odáig, a meddig anyja; s azt sem állhatván tovább, hogy semmit se birjon belőle, fele útján megállott az eretnekségben és manichaeus lett. Nem igen tudhatjuk, mi vonzotta őt ehhez.

(Folytatása következik.)

Boissier után francziából: *Dézi Lajos*.

Hogy ez megtörténhessék, nézzük, mit tett a rangosztályozás és fizetés megállapításánál az egyik, mit a másik miniszterium?

Azt, hogy az állami tanárok helyzetét azért is nem lehetett javítani, mert akkor még nagyobb különbség lett volna az állami és más tanárok közt, mentségnek alig fogadhatjuk el; mivel legalább felfogásom szerint az államnak kellene olyan intézkedéseket tenni, a melyeket látva, a többi isk. fentartó testületek is tudomására jussanak, mi szükséges nálunk a tanítás-nevelés ügye emelkedésének biztosítására.

Magyarország összes nyilvános tanintézetében — hozzájuk számítva a 12 főigazgatót is — működik jelenleg 2118 tanár. Főltéve azt a eszményi állapotot, melynek megvalósulásában a miniszter ur maga sem hisz — hogy minden isk. fentartó testület elfogadja magára nézve kötelezőnek az állami rendszabályt, akkor így lesz az arány. A VI-ik rangosztály elejére jut 2, végére 10 főigazgató, a VII-ik osztályba 59 igazgató, a VIII-ik osztályba 762 igazgató és tanár, míg a IX-ig osztályban marad 1285 tanár, tehát az egész testületnek több mint 61%-a. A birói karból — melynek részletes statisztikáját most nem adhatom a VI-ik rangosztályba feljuthat mintegy 290—300, tehát legalább is 24-szer több mint a tanártestületből (pedig talán még sincs 30—31 ezer biró Magyarországon), sőt még a VI-ik rangosztályon felül mehet — úgy szólva egész a csucs pontig, — mintegy 100—110. Ez óriási aránytalanságból pedig mi a tanulás? Az, hogy az igazságügy, hova-tovább, mindig inkább, a legjobb erőkből fogja összeállíthatni birói karát, míg a tanügy — fájdalom már nem sokára — jó közepszerű munkásokban is hiányt fog látni. E hiányt és az ebből folyó kárt pedig ki nem reparálja az egyéges középiskola.

Tudom azt mondják erre, a tanárság soha sem vágyott külső csillogás, nagy vagyon után. Igaz, de az is igaz, hogy az idő halad. A megélhetés gondja mindig nehezebb s a mit el ne felejtünk, a pálya-választáskora még nem az az időpont az ember életében, a melyen a nyugodt lelki megelégedés ujjá változtatná a kopott ruhát, s elfeledtetné a sűrű anyagi gondokat. Vagy talán az fogja majd a tanári pályára buzdítani a jövő fiatalságát, ha azt látja, hogy a nemesen egyszerű munkát senki sem becsüli meg? Nem hiszem, de annál örömtelenebb lesz, ha úgy lesz. Hogy miért? Azt majd elmondom máskor!

Hogy megint az én muszka-comitémra hivatkozam, az a gymn. direktorokat az V-ik, más intézetek igazgatóit a VI-ik, az összes gymn. tanárokat a VIII-ik osztályba ajánlotta s mint említék, egyéni önerzetükről is igyekezett gondoskodni. A közökt. tanács igen tisztelt előadója is kiemeli, (167. lap) hogy a francia vidéki középiskolák igazgatói — nem a lakhely, hanem személyeik szerint — nem számítva a természetben való deputátumokat és az 500 frtban megállapított pótlékot évi 6000-tól 7500 frt fizetésben részesülnek. Hjah! de hiába! Ausztriában a középisk. tanárok a IX. és VIII. osztályba vannak sorozva. „Mire vágyódom hát még, óh te én szívem? s töröd magadat ilyen igen, a világi jókért.“

Ezen az uton, a min haladunk, majd csak eljutunk oda, hogy mikor a beérkezett jelentések és kimutatások alapján alapján a legőszintébb meggyőződéssel constatáljuk, hogy középisk. oktatás ügyünk teljesen rendben van; az 1883. évi törvény végre van hajtva, a dolgok mélyebb részeit vizsgáló szomorúan sóhajtja: „Gegenwärtig fehlt nichts weniger, als Allés — tüchtige Lehrer.“

Jóna Gy.

Tanügyi tervezetek.

(Folyt. és vége.)

A múlt évben a debreczeni lapok arra a kérdésre kértek feleletet a közönségtől: mivel ünnepelhetné meg a város legméltóbban a honfoglalás ezredéves jubileumát? A legtekintélyesebb férfiak majdnem egyhangúlag abban állapodtak meg, hogy a főiskola egyetemmé szervezésével.

Az eszme ekként fölvetetvén, az egész város közönsége örömmel fogadta, mert tudta, hogy valamint a multban főiskolája fejlesztette oda, hogy a vele hasonló rangú városok közül aránytalanul kiemelkedett s az alföld metropolisává, a magyarság szívévé lehetett: úgy jövő emelkedését is csak főiskolája magasabb színvonalra emelkedésétől várhatja.

De nemcsak saját előnye szempontjából üdvözölte örömmel ez eszmét Debreczen város közönsége, hanem azért is, mert őszinte meggyőződése, hogy az egyetem létesítésével úgy a kalvinizmusnak, mint a magyarság ügyének nagy, sőt mondhatni, megbecsülhetetlen szolgálatot teljesít s mind a kettőt egyenlően lekötelezi maga iránt.

Régóta érzi már felekezetünk egy ilyen legfelsőbb tanintézet szükségességét, a mely megadná ifjainknak azt a magasabb tudományos kenetet, a miért ambíciósabb tanítványaink közül azok, a kik tehetik, a külföldet látogatják. Mert bizony onnét sokan, az idegen nyelvekben való járatlanság miatt, vagy úgy jönnek haza, a mint kimentek, s ez még a kisebbik baj, vagy pedig ferde, a mi érzés- és gondolatvilágunkba nem illő törekvésekkel megrakottan. Egyébiránt még e nélkül is megilletné két millió lélekből álló felekezetünket az egyetem, tudva azt, hogy az ugyanennyi számú hollandus testvéreink hárommal s a hozzáink képest jelentéktelen mennyiségű francia reformátusok is egygyel dicsekedhetnek.

De a magyarság szempontjából is kiváló fontossággal bírna a debreczeni egyetem és pedig nemcsak azért, mert a tősgyökeres magyarság gyermekeinek tenné lehetővé a magasabb cultura megszerzését s ezzel azt, hogy az állam kormányzatában az őt méltán megillető szerepet elfoglalhassa, hanem még a magyarosítás terén is legtöbb sikert várhatnánk tőle. Az a hatvanezer hamisítatlan magyar, a kik között elvéve hangzik egykét idegen szó, — bizonyára nagyobb beolvasztó képességgel bír, mint ma meglevő két egyetemünknek soknyelvű s épen nem tősgyökeres magyarsága.

A mint a főiskola ügyeinek intézői erről a kedvező hangulatról meggyőződtek, a városi előljárásság vezérlő férfiával értekeztek, hogy ez eszmének őket is megnyerjék, vagy legalább szándékaik felől tájékozódjanak. A vett biztosítás után örömmel siettek a zsinatra, azt remélve, hogy ez a város és egyháznak az egyetemes reformátusság érdekében kilátásba helyezett áldozatkészségén annyira fellelkesül, hogy a debreczeni ref. egyetemet a legnagyobb örömmel egyhangúlag megszavazza. Mint-hogy azonban tisztában voltak azzal a kérdéssel, hogy egy teljes egyetem rögtönös felállítása oly nagy mérvű anyagi eszközöket venne igénybe, a melyeknek előteremtését ez idő szerint az egyház legmesszebb menő áldozatkészségétől sem remélhették, az egyetemnek nem egyszerre, hanem fokozatos megteremtését tervezték, a jelenben beérve a jogakadémia megerősítésével, a bölcséleti kar megteremtésével s azzal együtt tanárképző intézet felállításával. Ezzel aztán meg is lett volna a

kolozsvárinak megfelelő csonka egyetem,* a melynek negyedik fakultással, az orvosival leendő kiegészítését már az állam vállalhatta volna magára; annyival is inkább, mert ahhoz a város nagy népességénél, a modern igényeknek minden tekintetben megfelelő, nagyszerű új kórházánál fogva bármely vidéki városnál alkalmasabb, még ha azt nem vennők is, hogy a magyarság kulturájának előmozdítása szempontjából ezen ügynek támogatása a kormány elengedhetlen kötelessége.

A zsinatban vetett reménységünkben azonban, fájdalom, nagy mértékben megcsalódtunk. Mert nemcsak hogy nem pártolta vállalatunkat oly hévvel, a mely a siker biztosításának elengedhetlen feltétele, hanem, úgy szólván, a kezdet legelején megbénította azzal, hogy vele együtt a kolozsvári egyetemmel kapcsolatba hozandó theologiai facultás létesítését is kimondotta.

E határozatával a zsinat a debreczeni ref. egyetem létesítését ha egyenesen lehetetlenné nem tette is, de nagy mértékben megnehezítette. Mert ha komolyan egyetemet akar állítani Debreczen: akkor semmi szükség sem volt a kolozsvári theologiai facultásra, mivel az egyetemi színvonalon álló theologia a nélkül is meglelt volna: közönséges, az erdélyi egyházak papszükségletét kielégítő theologiai akadémiája pedig úgy is meg van Nagy-Enyeden. E teljesen felesleges intézet megteremtése csak arra volt jó, hogy az erőket megoszlassa, s az áldozatkésztséget kétfelé is igénybe vevén, mindegyiknek boldogulhatását lehetetlenné tegye. Mert ha már a zsinat félt a kötelező hozzájárulás, az egyetem céljaira való önmegadóztatás kimondásától: az önkéntes adakozástól csak úgy várhatott volna némi sikert, ha az egész egyház áldozatkésztségét egy cél javára központosítja.

Mindenesetre sajnos jelenség egyházunkban, hogy a multból öröklött particularismusát, az egyes egyházkerületek önzését s széthuzását, az egész egyháznak egy testté tömörülését kimondó 1891. zsinat daczára sem bírta mind ez ideig levetkezni. Az önző széthuzást annyira megszokták már egyházkerületeink, hogy az összetartozás, az egységgé tömörülés magaslatára nem tudom mikor bírnak felvergődni. A debreczeni egyetemben is az egyes egyházkerületek nem az egész anyaszentegyház nagy előnyét, hanem mindegyik a maga megkárosítását látja. Innét aztán az a jelenség, hogy a tisztáninenni egyházkerület egyenesen kimondja, hogy a mi áldozatot hozhat, azt nem adhatja másnak, hanem a maga intézeteire fordítja; az erdélyi egyházkerület pedig nemcsak a közre nem ad, hanem a közre adottnak egyharmadrészét magának vindicálja.

Valóban nem érthető, hogy az erdélyi reformátusság miért kívánczik zselléreként belépni a kolozsvári állami egyetembe. Mert csakugyan nem lenne ott egyéb, még ha az állam megengedné is a vele való szerves kapcsolatot; pedig még erre sincs biztos kilátásuk. Az egynegyedrészes facultás bármily erős lenne is, mind a

* Volt alkalmunk annak idejében épen e lapban kimutatni azt, hogy mennyire messze elmarad a tervezet minden tekintetben csak a kolozsvári egyetem mértékétől is; mert hiszen a jogi karnál tervbe vett 8 tanszékekkel csak oda jutnánk Debreczenben, a hol már 18 esztendő óta van minden számbavehető jogakadémia; a bölcsészeti szakban pedig 12 tanár csak arra volna elég, hogy a kolozsvári egyetem bölcsészeti-, nyelv- és széptudományi karának megfelelő fakultást képezzen. Egy ilyen létesíteni esélyes dolog is volna s tanárképzési igényeinket is jórésztben kielégítené. De már a jogakad. tanszékek számát legalább 12-re, a theolog. tanszékeket 7-re kellene emelni, hogy egy három karral bíró egyetem létesülhessen; természetesen nem a javasolt szegényes tanári javadalmazással. *Ma is hisszük, hogy Debreczen városa hajlandó lett volna, s lenne talán még ezután is, megadni még azt, a mi a jogakadémiának teljes fakultássá való felemeléséhez szükséges.*

S z e r k.

mellett elenyésző befolyást gyakorolhatna csak a többi háromnegyedre: de szellemét semmi esetre sem nyomhatná reá. Olyan lenne csak rajta, mint az új ruhán a folt. Szerves kapcsolat nélkül pedig csak annyit használna a kolozsvári theologiai facultásnak az egyetem, mint a budapestinek az ottani. Ez pedig, a mint tudom, végzi a maga feladatát, a nélkül, hogy arra akármiben is rászorulna.

Egyébiránt a theologusnak nincs is ideje arra, hogy egyetemi külön kursusokat hallgasson, mert ha ezt tenné, a maga szaktárgyait hanyagolná el. Az egyháznak pedig nagyobb érdeke, hogy jó papokat, mint-hogy nagy tudósokat neveljen számára. Az erdélyiek egyetemi erőlködését tehát egyszerűen nem értjük. Mind az csak hiában kidobott pénz, a mit a kolozsvári theologiai facultásra vesztegetnek. Ennélfogva, ha ilyen sok a kidobandó pénzük, miért nem fordítják inkább desolált egyházaik, nyomorban tengődő papjaik felségelésére, miért kívánják, hogy az egyetemes egyház áldozzon ezekre is helyettök? Ezzel legalább számos lelket mentené meg a magyarság számára azok közül, a kiket az oláh-tenger elnyeléssel fenyeget, s inkább hinnék testvéri, annyit hangoztatott szeretetökben, ragaszkodásukban, mint most, a mikor csak mind ez abban nyilatkozik, hogy velünk a hasznon testvériesen osztozni kívánnak, de úgy, hogy az oroszánrész nekik jusson.

De habár ekként megnehezítették is erdélyi testvéreink a debreczeni egyetem felállítását: azért bizton hiszem, hogy a nagy célt, a jogi s theologiai facultás támogatására s a ref. tanárképzés létesítésére szolgáló bölcsészeti kar felállítását előbb-utóbb elérjük. Különösen a tanárképzés oly elodázhatalan szükség, hogy arról minden egyebet félretéve kell gondoskodunk, ha azt nem akarjuk, hogy iskoláink tanerőkben hiányt szenvedjenek, vagy, a mi nem kisebb baj, örökös tanárváltozás veszélyében forogjanak. Bizom kivált Debreczen város nagyszerű áldozatkésztségében, a mely már eddig is dicsőretre méltólag nyilatkozott, de azt hiszem, még azzal ebben az ügyben nem mondta ki az utolsó szót. Bizom a debreczeni ref. egyházban, a mely egyetemességében már szinte jelentékenyen támogatta az ügyet, de egyes tagjai majd, ha felszólítatnak, egymást igyekeznek felülmulni az áldozathozatalban. Azok a polgárok, a kik annyi nemes célt oly bőkezűleg támogattak, nem tanúsíthatnak közönyt, részvétlenséget ott, a hol városuknak a magyar alföld jövő metropolisává tevéséről van szó. A kálvinista Róma méltó lesz multjához, hogy kiérdemelje nagy jövőjét.

De bizom egyházkerületünk áldozatkésztségében is. Ha a többi egyházkerületek magunkra hagynának bennünket, mutassuk meg nekik, hogy mi nem vagyunk szűkkeblűek akkor, mikor az egész magyar protestáns világ dicsőségéről van szó. Bizom egyházkerületünk vezérlő férfaiiban s az egyetem ügyét munkáló jeleseinkben, hogy megtalálják a szívekhez vezető utat, az áldozatkésztség minél nagyobb mérvben leendő meghozatalára. Buzdítsanak, bátorítsanak, serkentsenek mindeneket, mert mai napság nem az egyesek nagy, hanem a nagy tömeg habár apró áldozataiból sikerül a szükséges tőkék előteremtése. E végből különösen a papság lelkes támogatására kell számolnunk. Ha az ország összes, vagy legalább egyházkerületünk minden egyes lelkipásztorja a gyűjtés megindítása előtt szívből ismertné az ügyet s buzdítaná híveit, s ha őket adakozási ívével házanként keresné vagy kerestetné fel, hogy ne maradjon senki, a ki a nagy üggyhez áldozatfilleivel hozzájárul: hiszem, az az összeg, a mely a debreczeni főiskola egyetemmé

leendő fejlesztésének jelen alkalmatosságából szükséges, csakhamar együvé kerül. Akkor aztán, ha a kezdet nehézségeit legyőztük, a többi úgyszólván magától jó. Csak az első lépés nehéz: adja Isten, hogy minél hamarabb s minél szerencsésebben túlessünk rajta!

Dr. Öreg János.

KÖZÉLETÜNK.

A magyar országos református egyházi közalap végrehajtó bizottságának „Jelentése” a magyar országos ref. e. közalap fejlődéséről és jelenlegi állásáról.

Nagy örömmel olvastuk végig ezen 104. lapra terjedő füzetet, mely a közalap megerősödése körül nagy érdemet szerzett végrehajtó bizottság által jelentés alakjában, a fentebbi czim alatt, az 1891—92. évi ev. ref. zsinathoz beterjesztetett. Olvasása közben vissza idéztük emlékünkből a megboldogult gróf Lónyay Menyhért nevét, kiről egyik konventi jegyzőkönyvünk úgy nyilatkozik, hogy a közalap történetében „övé az első szó;” megemlékeztünk 1881/82. évi zsinatunk nagyérdemű s istennek hála! még ma is élő világi elnökének a zsinatot bezáró beszédében tett ezen szép nyilatkozatáról: Ha csak *ez egyet* végeztük volna is, ezen egyetlen eredmény is, emberileg szólva, örök időkre biztosítja országos zsinatunk emlékét; s midőn e kis munkát kezünkben letettük, örömmel győződünk meg ebből, hogy a közalap rövid multja erőt és életképességet mutat, a kicsiny makk sudárba szökkent, — a mint a jelentés önérzettel emeli ki — gazdag lombkoronát hajtott s most már csak tovább kell ápolni, éltető vizek csatornáival körülvenni, talaját kell kövériteni, hogy hatása a jövőben annál áldásosabb legyen.

Ezen „Jelentésben” híven feltüntetve látjuk zsinatunk „legáldásosabb alkotásának” majdnem egy évtizedes történetét, 1881. november 18-tól vagyis azon naptól kezdve, melyen ez létre jött s a mely napról annak idején azon nyomós nyilatkozat történt, hogy ezen született meg valósággal egységes magyar ev. ref. anya szent-egyházunk! A törvény megalkotására vonatkozó zsinati tárgyalás, az első adományozások, a pénztárt első ízben vizsgáló küldöttség jelentése stb. képezik a közalap történetének első mozzanatait. 5352 frt 44 kr. volt tulajdonképen reális alapja a domesztikának, mely Varga Lajos pénztárnok halála után Török Pál püspök kezébe tétetett.

A közalapról szóló törvény életbeléptetésére szükséges rendszabályok elkészítésével az 1883. évi konvent bizottságot küld ki, mely a közalap életbe léptetése idejének meghatározására, az adó-osztályok megállapítására, a közalap pénzeinek kezelésére stb. vonatkozólag nem sokára javaslatot nyújt be. Midőn a *központi* kezelésre vonatkozó határozati javaslatnak a Kolozsvárott tartott gyűlésen elfogadásáról van említés téve, a jelentés ekkép nyilatkozik: úgy hisszük, a tiz év tapasztalata mindenki előtt teljesen igazolta azt, mikép a *közalap egyetemes czétjait* csakis a *központi* kezeléssel lehet megvalósítani és magának a közalapnak, mint intézménynek egyetemes jellegét is csak így lehet megővni és föntartani. A konvent kimondja azután, hogy a közalaphoz való járulás kötelezettsége 1883. év január 1-én veszi kezdetét; a család-fők I—XII. osztályba sorozottan teljesítsék a fizetést, mely osztályozás szerint a legkisebb fizetés 20 kr, a

legmagasabb 40 frt volt, melyhez később még egy 10 kros osztály s egy 40 fton felül való csatoltatott, ezzel tehát 14. osztály lőn meg állapítva. Az 1883. évi szeptemberi konventre az egyes egyházkerületek is megválasztják képviselőiket az *állandó végrehajtó bizottságba*, melynek elnökévé gr. Lónyay Menyhért, alelnökévé Beóthy Zsigmond, előadójává pedig Kovács Albert budapesti theol. akad. tanár választatott meg. Grf. Lónyay rövid idő mulva mindnyájunk sajnálkozására elhalván, a bizottság elnöke 1884-ben Beóthy Zs. lett.

A végrehajtó bizottság a maga első jelentését 1884. márcziusban terjeszti be a Budapesten tartott konvent elé. Be lett jelentve ezen alkalommal, hogy a közalap pénzeinek kezelésével a magyar általános földhitelintézet bízott meg. Az ezen intézettel létrejött megállapodások ma is érvényben állanak. A bizottság ügyrendjét is megállapítja, melyet a konvent helyben hagy. A közalap oeconomiájára nézve kimondatott, hogy a közalap költségvetése minden év elején, a megelőző évnek már tényleg befolyt jövedelmeire alapittatik; hogy e jövedelmek 25% *tőkésítendő* (s némi leütések után) a fönmaradó mintegy 75% képezi azt a főösszeget, melyhez ezután a törvény 217. §-ában felsorolt kiadásokat mérni kell. Mikor a közalap működési köre a missiói segélyekkel, az özvegy-árva gyámintézettel és a tőke-kamat segélyezéssel kibővítettett, természetes — mond a jelentés — hogy ezt a konventi határozatot módosítani kellett; de az az elv, hogy a jövedelemnek 25% mindig tőkésítendő, ma is föltétlenül érvényben van. Hozzá lehetett volna tenni, „a törvény 224. §. f. pontja ezt külön is így rendeli.”

A következő fejezet az adó-megajánlásokkal s az 1883—1891. évek pénztári forgalmával ismertet meg bennünket. A kezdet nehézségei itt is jelentkeznek. A konvent utasítást ad ki az első három év számadásainak és hátralékainak rendbehozására.

Az első három év összefoglalt számadásainak végeredménye így van kimutatva:

Az egész egyházban megajánlatott	
a három évre összesen	296,193 frt 96 kr.
tényleg befizetett belőle	241,061 „ 96 „
töröltetett	3,776 „ 34 „
cselekvő hátralékban átvitetett az	
1886. évre	51,355 „ 66 „
ebben — a többi egyházkerület részesülésének kitüntetését mellőzni lévén kénytelenek — tisztántuli e. kerületünket érdeklőleg a következő kimutatást látjuk:	
egyházkerületünk járuléka mind a	
3 évre	119,036 frt 86 kr.
ebből befizetett	86,777 „ 98 „
hátraléka 1886. apr. 1-én	32,258 „ 88 „
hátralékából töröltetett	1,638 „ 15 „
fennmaradt hátralékkövetelés	30,620 „ 73 „
tőke természetü adomány a 3 év alatt	5,542 „ 65 „

A kezelési szabályok megletek állapítva melyeknek revisiója csak ujabban merült fel.

Különben az 1883—1891. terjedő kilencz pénztári év alatt a *közalap összes tiszta bevétele* 836,571 frt 23 kr. volt mely összegbe a t. tul. e. kerületből befolyt mint közalapi adó 276,509 frt 61 kr. tőke ajánlás 9,394 frt 83 kr.

A jelentés kimutatja, hogy ezen tényleg befizetett bevételből egy öt tagu családra ezen idő alatt általában 1 frt 56 1/2 kr, különösen pedig a tisztántuli e. kerületben egy családra 1 frt 40 1/10 kr. esik, tehát mi 16 4/10 krral az átlag alatt maradunk. Különben az egyes pénztári

évek bevételei külön is ki vannak mutatva. De ezekre már ki nem terjeszkedünk, mert úgy véljük hogy a fentebb kitüntetett végeredményből már mindent megértettünk. A rideg számok helyett inkább kiemeljük a következő mozzanatokat. Az 1886. év végeig zavart okozott az, hogy a közalap pénztári éve nem esett össze a polgári évvel. Ezen segítenek azzal, hogy 1886. júl. 1-től december 31-ig átmeneti félév állapotot meg. Az 1888. évi hatodik pénztári évről az van feljegyezve, hogy ekkor mutatkozik először *csökkenés az egyháztagok évi adójánál, különösen a nagy egyházakban volt feltűnő a hátralékok összege!*

A perselypénzből befolyó jövedelem kimutatása utózára az 1885. évi számtételekben fordul elő külön. Azóta talán nem is folyt be perselypénz? Öröndetes adat az, hogy az 1890. évi konventnek oly összeg állott rendelkezésére (87,305 frt 68 kr.) mely 15 ezer frttal multa felül az 1887-iki legnagyobb osztalékos is.

Az 1890. évre megajánlott közalapi adó azonban 1133 frttal ismét kevesebb mint a megelőző évi és így ismét azon sajnálatos jelenséggel állunk szemben, hogy a kirovasban ujjolag csökkenés van. Az egyházkerületek közül csak a dunamelléki kerület bevallása emelkedik 108. frttal, a többi mindenkié arányosan *csökkent*.

Azután a közalapra még a debreczeni zsinaton tett első alapítványok soroltatnak fel. Itt azonban meg kell jegyeznünk azt, hogy habár az mondatik, mikép az alapítók részéről még csak 160 frt nincs befizetve, mégis — kérjük — hogyan történhetik az, hogy az 5-ik lapon feljegyzett Ujfaluassy Miklós féle 1500 frtos ajánlatról a 20. lapon megemlékezés nincsen, sem törlése el nem rendeltetik, a mit ez a jelentésben például egy néhai lelkész ajánlatával is megtörténik. A Jordán alapítvány — melylyel b. e. Jordán István pomázi földbirtokos örökölte meg nevét — 1891. december 31-én 148.755 frt 08 krt tett. A közalapnál tett többi alapítvány összege különben 139.055 frttal van ki tüntetve. Gyarapodják ez évről-évre, a jó Isten nevének dicsőségére!

A negyedik fejezet a közalap segélyezéseiről szól; az egyházkerületek részére évről-évre adott segélyek szám szerint is elsorolva vannak

A ki az évi jövedelemnek az 1885. évi konventi jk. 51. száma alatt $\frac{1}{4}$ részben missió célokra, $\frac{1}{4}$ részben tőkésítésre, $\frac{2}{4}$ részben pedig segélyre fordítását e'rendeltnek tudja, első pillanatra meg fog ütközni az 1887-iki segélyezések megosztásánál követett három részre való felosztásnál; tudnunk kell azonban, hogy a tőkésítésre rendelt summa e helyen el van hagyva s csak a segélyezésre szánt összeg van felvéve, a mi azután a számítás tekintetében egyre megy.

A hét izben történt segélyosztás alkalmával összesen kiosztott 317.059, frt ebből — a többi egyházkerületre vonatkozó adatot ismét mellőzve — egyházkerületünkben

607 egyház kapott	55.090 frtot
630 lelkész „	41.020 „
	összesen: 96.110 frtot.

Ha már most ezen segély összeget levonjuk az ugyanezen idő alatt egyházkerületünk által teljesített befizetésekből, marad különbség (mint általunk teljesített fizetés többlet) 180.399 frt 61 kr.

A *missió* czimen 1891. év végéig kiosztott teljes összeg 111.700 frt, melyből egyház kerületünk

a) évi állandó segély czimen	21.050 frtot
b) egyszer s mindenkorra	4.110 „
	összesen tehát 25.160 frt segélyt

nyert. Jövőre *állandó segély képen* le van kötve, a missió czimén 20.380 frt melyből e. kerületünkre 17 czimén 5050 frt esik.

A *tőkéségely* ügy történetének megismertetése után az 1890. és 1891. években ugy az egyházaknak mint a lelkészeknek e czimén nyújtott összes segély 23.314 frttal van kimutatva, melyből e. kerületünkre 8730 frt jut.

Ha már most összegezve magunk elé elé állítjuk az egyház kerületeknek egyszersmindenkori, missiói és tőkéségely czimén nyújtott segélyt, akkor a végösszeget, a többször jelzett idő alatt, 451.463 frtra látjuk emelkedni, melyből egyházkerületünk kapott:

a) egyszersmindenkori segélyt	96.110 frtot
b) missiói segélyt	25.160 „
c) tőkéségelyt	8.730 „
	összesen: 130.000 frtot

Azután az *egyetemes lelkési gyám és nyugdíjintézet*ről szól a „Jelentés“. Az 1883. évi jan. konvent alkotja meg az *egyetemes nyugdíjalap* bizottságot. — 1885-ben a bizottság *külön alapszabály tervezet*et készít a lelkési és tanári nyugdíj intézetre és a lelkész és tanári özvegyárvai gyámintézetre; ennek folytán lett azután megnyugtatásunkra kimondva az, hogy a debreczeni főiskola tanárai azon kérelmének, hogy a közalapról a lelkészek számára tervezendő nyug- és gyámintézet létesítésénél az ev. ref. fő és közép iskolák *tanárai* is figyelembe vétessenek sőt *abba fölvetessenek — elég van tőve*. De ezt kedves olvasóm, nem a „Jelentésből“ veszem ki, hanem az 1885. évi konv. jk. 58. számából. Nem ezen „jelentésből“, hanem a nyugdíj alap bizottság 1886. évi jelentéséből idézem azt is, hogy egy jól szervezett lelkési és tanári gyámintézet létesítése, ugy a magyarországi egyetemes ev. ref. egyház, mint a lelkési és tanári kar érdekében áll s *egy jobb jövendő elhintett magvaként* tekintendő stb. (lásd az 1886. évi konv. j. k. 54. sz. a.) No de hát kedves tanártársam, bármelyik rangosztályba jutandasz is a jövőben, el ne feledkezzél arról, hogy a szó, a XIX. század végén is csak olyas valami, ami bizony — elrepül. Ne csudálkozzál tehát azon, hogy a konvent a fentebbi eszmével ellentétben — 1889. évben már azt mondja ki, hogy az egyetemes (értsd: lelkési és tanári) gyám és nyugdíjintézet életbe nem léptethető; de miután a törvény (217. §-ának e.) pontja szerint az egyházi közalap feladata egy nyug- és gyámintézet (értsd: csupán lelkési) alkotásának állandó segély által való előmozdítása, tehát *az egyházi törvény által rendelt ezen célra* az országos közalapról a kiosztásra váró segélyösszeg 10% évenként tőkésítették. Készséggel be kell vallanunk, hogy a „Jelentés“ a legnagyobb virtuositással kerül mindent, a mi a tanárok érzékenységét csak a legkisebb mértékben érinthetné s csak a sorok közt engedí észrevennünk a transfiguratio ezen gyönyörű processusát. „A jobb jövendő magva“ ekkép hullott tehát — kősziklára!

Mi megvizsgáljuk magunkat azzal, hogy egyházi törvényeink méltányosabbak velünk szemben, mint — az élet; mert hisz ezek fennen hirdetik ma is azon nagy elvet, hogy a reformált egyház *alsó és felső iskolái az egyház testéhez tartoznak!* Elég ez nekünk! Ne fessegessük tehát valami nagyon a törvény szellemét, mert a mai korban annyira divatos „személyes exegesissel“ még kisüti valami furfangos exegeta, hogy abban a törvényben úgy sem rólunk tanárokról van szó, hanem csupán — az iskolákról!

A „Jelentéssel“ együtt különben emeljük ki mi is örömmel azt, hogy dr. Medve Kálmánné debreczeni lakos urhölgy volt az, a ki a *lelkész özvegy árvai pénztár* alapját, még a debreczeni zs. alkalmával tett 800 forint alapítványával megvetette. Tegyük hozzá mi is, hogy a nemes tett önmagában hordja jutalmát!

A közalap segélyekről adott „Részletes jelentéssel“ zárjuk be mi is, talán már hosszúra is nyúlt ismeretetésünket. A kimutatások 1891. év végeig terjednek.

Tanulságos lesz a táblás kimutatásokból az egyes egyházmegyéinkre vonatkozó érdekes adatoknak könnyen áttekinthető feltüntetése. E szerint

Egyházmegye	Évi járulékbán a közalapra befizetett 1891. év végéig	Egyház részére segélyt nyert	Lelkész részére segély	Tőke segély egyházak részére		Tőkeképzési segély lelk. részére		Misszióra segély	A segélyezés végösszege
				tőke után	évjáradék	tőke után	évjáradék		
				forint		forint			
1. Also-Szabolcs-Hajdu vidéki	23283.89	29 egyház 2680 forint	10 lelkész 490 forint	2800	280	—	—	3100	6550 forint az évi járulékoknál 16733 forint 89 krral <i>kevesebb.</i>
2. Beregi	10260.28	74 egyház 6750 forint	84 lelkész 5260 forint	7000	700	—	—	3200	15910 forint az évi járulékoknál 5649 forint 72 krral <i>több.</i>
3. Békés-Bánáti	43426.42	69 egyház 8610 forint	38 lelkész 2170 forint	22650	2140	9000	900	7730	21550 forint ez az évi járulékoknál 21876 forint 42 krral <i>kevesebb.</i>
4. Bihari	13991.07	28 egyház 2750 forint	38 lelkész 2550 forint	820	82	15000	1500	1600	8381 forint ez az évi járulékoknál 5610 forint 07 krral <i>kevesebb.</i>
5. Debreczeni	25501.99	10 egyház 1750 forint	—	2600	260	—	—	—	2010 forint ez az évi járulékoknál 23491 forint 99 krral <i>kevesebb.</i>
6. Érmelléki	12619.91	21 egyház 1600 forint	46 lelkész 3320 forint	1600	160	2000	100	—	5180 forint ez az évi járulékoknál 7639 forint 91 krral <i>kevesebb.</i>
7. Felső-Szabolcsi	15047.41	44 egyház 4000 forint	76 lelkész 4600 forint	16100	1610	15100	2010	300	12020 forint ez az évi járulékoknál 3027 forint 41 krral <i>kevesebb.</i>
8. Heves-N.-Kunság	36090.34	11 egyház 1950 forint	7 lelkész 490 forint	—	—	—	—	—	2440 forint ez az évi járulékoknál 33650 forint 34 krral <i>kevesebb.</i>
9. Máramaros-Ugocjai	5512.71	42 egyház 3240 forint	58 lelkész 4120 forint	5800	580	15000	1500	4280	13720 forint ez az évi járulékoknál 8207 forint 29 krral <i>több.</i>
10. Nagybányai	7597.28	45 egyház 3370 forint	68 lelkész 3950 forint	9800	490	10500	1000	1350	10160 forint ez az évi járulékoknál 2562 forint 72 krral <i>több.</i>
11. Nagykárolyi	7023.53	50 egyház 4210 forint	65 lelkész 4165 forint	4000	400	1000	50	—	8875 forint ez az évi járulékoknál 1851 forint 47 krral <i>több.</i>
12. Nagyszalontai	17685.38	54 egyház 4750 forint	14 lelkész 955 forint	1500	150	7000	700	3250	9805 forint ez az évi járulékoknál 9280 forint 38 krral <i>kevesebb.</i>
13. Szatmári	18365.15	95 egyház 7030 forint	117 lelkész 7370 forint	—	—	50400	2520	—	16920 forint ez az évi járulékoknál 1445 forint 15 krral <i>kevesebb.</i>

A számok beszélnek. Vonja le belőlük ki-ki magának a tanulságot. Mit hoz a jövő decennium reánk: ezt senki sem tudhatja. Várjuk és reméljük a legjobbat. Egyházunkon a pokol minden ördögei sem vehetnek erőt, ha vállalva munkálkodunk és áldozunk érte. Ha a nagy emlékü 1790/91 zsinaton atyáink ily szent örökséget hagytak volna reánk, mint a minőt a debreczeni zsinat hagyott a jövő nemzedékre: ma nem nyulna felénk annyi esdő kéz s nem kellene annyi szomorú arcról letörölnünk a könnyeket. Isten nem hagyja el anyaszentegyházát!

Aurifaber.

Az országos reform. egyházi közalap bevallási íveinek kitöltése alkalmából.

Az országos reform. egyházi közalap bevallási ívei ma lettek kitöltve Ágyán. Az eredmény az, hogy 385 családfő fizet 62 frt 50 krt s így esik egy családfőre 16.2 kr. Az ívek kitöltése nem bevallás útján történt, hanem kivétel szerint, egyenesadó alapján. Az összes egyenesadó 3946 frtra megy s így esik egy frtra 1.5 kr. A lelkek száma 1641 lévén, jut egy lélekre 3.8 kr.

A kivételnél a legszigorúbb következetességgel szoktam eljárni. Ha egy családfőnek 3 háza s azokkal együtt járó 3 külön földbirtoka van, ez a családfő mind a három házsám után, külön-külön fel van itt véve. Ha egy háznál 3 feleséges fia van az apának, ezek közül csak egy nem fizet közalapi tartozást s így annál a háznál 3-an fizetnek, t. i. az apa és két fia. Ez utóbbiak úgy, mintha lakók volnának bárkinek a házában. Ha egy özvegy asszonynál ott lakik a fia vagy veje, ez külön fizet, mintha idegen lakó volna s az özvegy megadóztatik a vagyon egyenes adója után. Ez alul csak ott van kivétel, ahol a vő vagy fiú mint gazda szerepel s az özvegy csak mint egyházi adót sem fizető családtag járt elő. Szóval itt mi nem hagyunk ki senkit, de senkit, ha mindjárt mint özvegy ember s mint teljesen vagyon-talan lakó járt is elő az egyházi adót fizetők sorában. Az ilyen, egyházi adó fejében 60 krt fizet évenként s az ilyenek a közalapi adója 10 kr.

Vajjon így történik-e a közalapi tartozás kivétele minden egyházközségben? Aligha. Ha így történék, sok . . . sok ezer forinttal lenne több a bevétel minden esztendőben! . . .

Itt az az eset sem adhatja magát elő, hogy leírás történjék, mert a közalap az egyházi adóval együtt szedetik be s mindenkor egy összegben fizeti azt ki a gondnok december 1-jén, akár lett a közalapi tartozás ekkorra befizetve, akár nem, minden egyes családfő által. Azok helyett, akik még nem fizették, vagy netalán nem is fizethetnek, fizet az egyház. A december 1-jén túl kint maradt közalapi hátrány aztán az egyház javára szedetik be. Ha pedig csakugyan marad beszédhetlen közalapi hátrány: a kár az egyházé lesz.

De nem csak szigorú, senkit ki nem hagyó kivétel s az egyszer kivett összegnek minden körülmények közt pontos és hiánynélküli befizetése által volna szaporítható s tetemesen emelhető a közalap évi bevétele, hanem s főként az által is, hogyha 6, sőt 8%-os kamatra adatnék ki kölcsön a közalap tőkepenze, az utolsó forintig.

Ez pedig lehetséges volna központi kezelés mellett is.

Az öt egyházkerületben minden évben nagy számmal akadnak egyházak, a melyek építkezés, vagy más körülmény miatt több-kevesebb kölcsönt vesznek tőke-

pénzesektől avagy pénzintézetekből 8—10%-os kamatra. Az ilyen egyházak ezután kapjanak kölcsönt a közalap pénztárából, sőt onnan legyenek kötelesek kölcsönt venni (ha t. i. másunnan olcsóbb pénzt nem kapnak) * . . . s azonnal meg lesz a ragy évi biztos jövedelem-szaporulat. Sőt miért ne nyerhetnének kölcsönt, biztos bekebelezés mellett, egyes ev. ref. egyháztagok is a közalap pénztárából? — Hogy nyerjenek, ez csak a konventen áll. A konvent pedig csak örülhet s bizonyosan örül is azon, ha a közalap évi jövedelme biztosan emelkedik.

Vajha megszerezné azért magának ezt a tiszta örömet a konvent — és megszerezné úgy egyházak, mint egyes egyháztagok javára a 6—8°/_o-os kölcsön-pénzhez jutás kedves alkalmát! . . .

Ágya, jan. 24. 1893.

Nagy Sándor,
ev. ref. lelkész.

Külföldi apróságok.

Franciaországban a Panama-botrány, mint ezt politikai és társadalmi lapjainkból, az erkölcsi számalom bizonyos nemével olvashatjuk, már hónapok óta izgatottságban tartja a közvéleményt. Legsajnálattaméltóbb pedig az, hogy e bűnügygel kapcsolatban igen veszedelmes és következményeiben kiszámíthatatlan bajt okozó vallástársadalmi kérdést vetettek fel, nevezetesen az antisemitizmust. Kérdés azonban, ha vajjon a botrányperben szereplő zsidók, mint egyesek, bűnei miatt felelősség terheli-e a köztársaság összes zsidó lakosait, kiket most a felzaklatott francia társadalom száműzni akar? Bizonyára nem az ügyvelt külső kór eltávolítása, hanem a társadalom benső reformálása fog segíteni azon, hogy a fenyegető bomlás be ne következzen.

E kóros jelenséggel ellentétben megnyugvással olvassuk, hogy Szent-Aubin városában, hol előbb az evangéliom mécsvilága csak a katolikus oltárokon pislogott, ma már háromszáz református lélek imádja az Urat lélekben és igazságban. A városi tanács a felvilágosodás terjedése czéljából tizenkétezer frankkal járult a hívek templomépítési tőkájéhez. Ime egy fénypont a sötét árnyak ellenében.

Németországban most a legemlegettebb theologiai tanár Harnack Berlinben, nemcsak azért, mert az apostoli hitvallásra vonatkozó nyilatkozatával nagy port kavart fel, hanem azért is, mert a francia mission archéologique legújabb felfedezéséről ő értesítette a német közönséget. A theologusoknak ugyanis idáig szintén volt tudomásuk arról, hogy Krisztus utáni második század apokrifus termékei között létezett egy evangéliom és egy jelenések könyve, a mely két iratot, tévesen Péter apostoltól származottnak gondolt a hagyomány. Ugyde magokat ezen iratokat közelebből csakis azok a régi írók ismerhették, a kiknek műveiben itt-ott egyes idézetekkel találkozunk, a melyeket aztán a későbbi írók is átvettek, hivatkozva a Péter evangéliomára és apokalypsisére. Most végre az imént említett régészeti társaság egy egiptomi sírbolt üregében valami régi görög

* Alkalmilag felhívjuk a közfigyelmet arra, hogy a debreczeni főiskola rendelkezése alatt még mindig bő mértékben van 6°/_o-os kamattal együtt magánosok, mint egyházak részére kiadható kölcsön-pénz. A feltételekre nézve lapunk is szolgálhat felvilágosítással. Általában jelzálogi biztosíték mellett a becsérték feléig, egyházaknak esperesi beleegyezés és jelzálogi biztosíték, vagy tehetősebb egyháztagoknak egyetemleges köteleztetése mellett előnyös és nyugalmas kölcsönök eszközölhetők ki. Folyamodni kell e végből a főiskolai gazdasági tanácshoz.
Szerk.

írást pergamentet fedezett fel, a mely a jelzett apokrifus iratokat jó részben magában foglalja. Harnack a „Preussische Jahrbücher“-ben a Péterevangéliumból azt a szakaszt mutatja be, mely a Jézus felett kimondott ítéletet és a feltámadás leírását tartalmazza. Mind ez a kánoni evangéliomi előadásnak megbízhatatlan és költött adatokkal való bővítése. Így p. o. az apokrifus lelet szerint, Jézus koporsójának őrizői három férfit láttak kikelni a sírból, kik közül az egyik felért az egekig. Ilyen mesés részletek bőven fordulnak elő ez iratokban több helyütt, a mi ezt igazolja, hogy ezekből az őskereszténység állapotát és viszonyait sohasem fognók ám megismerni, mint a hogy Harnack úr képzeli, sőt inkább Jézus és apostolai életét s működését egyedül a kánoni iratokból tudhatjuk meg igazán és hiven.

Berlin lakossága a legutóbbi években rohamosan emelkedett, úgy hogy 1892 végén a lélekszám 1.655,000 volt. A hitfelekezeti aranyosságra nézve következtetni lehet abból, hogy az evangélikus templomok száma 44, a róm. katolikusoké 7, más szabad gyakorlattal bíró evangélikus gyülekezetek templomainak száma ugyanannyi mint a zsinagógáké t. i. 8. A templomépités munkáját itt épen úgy mint másutt is, nagyban megnehezíti a patronátus vitás kérdése, mely úgy látszik, Európaszerte kísért és mielőbbi megoldást követel.

Az amerikai mesés alapítványok közt kétségkívül első sorban említendő Rockefeller János milliomosnak adományja, melylyel ő a *chicagói egyetem* kibővítéséhez s fejlesztéséhez legujabban is hozzájárult. Régebbi negyedfél millió font sterlinget felülmúló alapítványát most ismét kerek egy millió fonttal gyarapította, minek következtében az egyetem alaptőkéje mai nap már 7.000,000 font sterling azaz a mi pénzünkben több mint hetvenmillió forint. Vajha támadnának nálunk is ehez a nagylelkű Rockefellerhez hasonló tanügybarátok: akkor ám nem félhetnénk, hogy a debreczeni egyetem eszméje dugába dől! De mint mindenütt, úgy Amerikában is váltakozva szemlélhetjük a fény mellett az árnyat, — vidám arculat mellett a komor ábrázatot. Ott, a hol a keresztyén missio, óriási kitartással, hatalmas dolgokat művel, egyidejűleg az islamismus is kezd tér után tört foglalni. Ennek terjesztőjévé szegődött egy Webb nevű uri ember, a ki előbb az egyesült államok kelet-indiai konsula volt s hivatalát odahagyva, most mint mohamedán térítő működik, rémítő eredménnyel. A sajtó és a szólásszabadság összes fegyvereinek felhasználásával már-már számos amerikait hódított meg, különösen a tudatlan és vallástalan osztály köréből, a ahol még a Mohamed elvei is jótékony hatást gyakorolnak az egyéni, családi és társadalmi életre. Hiába! vallás nélkül a legműveletlenebb emberek sem lehetnek el s az erkölcsiség fundamentuma és vezérlő elve nem más mint a vallás. Ám az összes vallás rendszerek koronája és az istenimádás legtökéletesebb formája az evangéliomi keresztyénség, a Jézus idvezítő tudománya. Azért is hisszük, hogy az amerikai mohamedán térítési törekvések daczára, egy perczig sem fog kérdésessé válni az evangéliom feltétlen győzedelme és uralma. Krisztus nélkül semmit, vele és általa mindent megselekedhetünk és elérhetünk! ☉

KÜLÖNFÉLÉK.

— Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Névkönyve, mint rendesen, úgy ez évben is megjelent. Készítette Vajda Ferencz püspöki titkár. Történelmi részében foly-

tatja a görgényi egyházmegye egyházai történetének közlését. Mennyi képe a küzdésnek, a szegénységnek, az elcsüggedésnek, hanyatlásnak, mely bennünket — olvasás közben — elkedvetlenít, de annál inkább föllelkesít az újabb kép, midőn a kitartás, a hitbuzgóság, az áldozatkészség jeleivel találkozunk! Sikerülten van megírva a m.-péterlakai egyház története, a mit nem mindenikről állíthatunk, mert némelyik (péld. Szász-Régen) nyelv dolgában is sok kívánnivalót hagy fenn. A hivatalos rész a szokásos adatokat közli. A Névkönyv végén összeállított összesítő kimutatásból megemlítjük, hogy ezen egyházkerületben 371,936 a lelkek száma, 528 anya,- 215 leányegyházban, 482 diasporában 470 rendes lelkész, 28 körlelkész, 38 lelkész-tanító, 25 segédlelkész működik. A tanítók és tankötelesek, iskolába járók, konfirmáltak és az át- vagy kitértek számát is érdekes lett volna tudnunk. Nem örömet látjuk az ilyen szóhasználatát: *betanító tanár* (l. 139. lap). Kimutatás szerint egy lelkészre átlag 693 lélek gondozása jut. A lelkészek javadalmazásáról fogalmat szerezhethünk magunknak abból a körülményből, hogy 541 lelkész állomásból 260 jut a 4-ik osztályba. Pedig az osztályozásnál e kerület nagyon alacsony censust vett föl (800 frt már I-ső osztály). Ne irigyeljünk hát Erdély szegény egyházaitól azt a domesztikai segélyt!! A külső kiállítás minősége mögötte maradt a mult évinek.

— A „*Debreczeni Hirlap*“ f. év Január 31-iki számában „Honnan fuj a szél? cím alatt, közölvén a vall. és közokt. Miniszter ur Ó Excájának a tanulók korcsolyázása és uszása ügyében Debreczen város polgármesteréhez intézett rendeletét, ehez hozzá csatolja az én azon levelem egy részét is, melyben tudatom Szikszay Gy. fürdő tulajdonos urral, hogy a miért ő a helybeli reálisk. tanulóknak a fürdő használatánál, a mult nyáron, *rendkívüli* (nem rendes kivételes) kedvezményeket biztosított, a Miniszter ur Ó Nagyméltósága neki, általam, ezennel köszönetét nyilvánítja, — s azt mondja a nevezett hirlap, e két rendeletben mindenki előtt a legvisszatetszőbb módon szembeszökő ellentét van, — mert ime az a miniszter, ki még szeptemberben köszönetet mond Sz. urnak, mert ő vele szemben, a főigazgató információjára „a város által konkurenttiát állítat“ (Aligha nem innen fuj a szél.) s el is várja tőlem, hogy e két egymásnak ellenmondó intézkedés történetét a nagy közönségnek mielőbb tudomására hozzam. Én ugyan azt gondolom, hogy az ifjuságra nézve annyira fontos testi nevelés tekintetéből nem az a lényegesebb, hol fognak a tanulók úszni és korcsolyázni, hanem inkább az, mikép volna lehetséges, hogy ezt minél többen és mennél olcsóbban tehessék; — azt sem hiszem, hogy ebben a két rendeletben ellentét, pláne „mindenki előtt a legvisszatetszőbb módon szembeszökő ellentét“ volna, mert abból, hogy valakinek valami csekély szívességét tavaly megköszöntük, nem következik, hogy az idénre és jövőre felállított követeléseit magasaknak ne tarthassuk; de hát hogy meg ne sértsem a hirlapirodalom iránti köteles tiszteletet, még ebben a szerintem teljesen privát jellegű ügyben sem, elmondom, miképen intrikáltam én. A fürdés és uszás tárgyában a közokt. Miniszterium által 1892. April 22-én kibocsátott rendeletre mintegy válaszul Jan. 13-án felterjesztettem egyszerűen a középiskolák igazgatóinak a tanulók fürdése ügyében benyújtott jelentéseit. E felterjesztésre a Magas Miniszterium megbízott, hogy a debreczeni reálisk. és miskolczi gymn. igazgatóinak buzgóságokért, Szikszay urnak s a miskolczi Wesselényi-féle úszó-iskola tulajdonosának „azon készségökért, melylyel a tanuló ifjú-

ságnak ez alkalommal rendkívüli kedvezményeket biztosítottak" fejezzem ki köszönetét. Ez meg is történt. Eljövén az új isk. évvel ismét a korcsolyázási idő, azon gondolkodtam, mikép lehetne a tanuló ifjuság közt az úszást és korcsolyázást minél általánosabbá tenni? Beláttam, hogy ha az ifjak tetszésére bizatik a dolog, úgy hogy benne a tanuló ifjuságnak csak alig $\frac{1}{10}$ része vesz részt, Sz. ur nagyobb kedvezményeket az eddigiéknél nem adhat; de azt is láttam, — mert mutatta a tapasztalás — hogy ily magas árak mellett sohasem fogjuk az ifjuságot tömeges részvétellel birni. Tárgyalásokat kezdettem hát — előbb közvetve — Sz. urral, nem volna e hajlandó évi 2.50—3 frt díjért a tanulóknak korcsolyázás és fürdésre alkalmat nyújtani; a díj alacsony voltának ellensúlyozására mi meg arra köteleznénk magunkat, hogy a tandíjmenteseken kívül mind a 400 reálisk. és r. kath. gymn. tanulóktól beszedjük az évi 3 frtot, vagyis Sz. urnak a tanulóktól kapott, eddig 200 frtra is alig tehető jövedelmét évi 900—1000 frtra emeljük, s még hozzá e díjak apró beszédésével sem kell törődnie, mert azt az igazgatók neki félévenként átfogják szolgáltatni. Végre Sz. ur bár előbb mindenkép 4 frtot kért, a 3 frtos évi díjba bele is nyugodott; felhívásomra pedig, bár mondhatom nem könnyen, a kötelezettség elvének kimondását a tanártestületek elfogadták. Midőn azonban a 3 évre kötendő szerződés már kész is volt, Sz. ur az évi 3 frtot ismét kevésnek találta s így én a további tárgyalást kénytelen voltam vele beszüntetni. A dolgot azon módon a magas miniszterium elibe terjesztvén, az is soknak találta az évi 4 frtot, kivált a szegényebb tanulók számára s így jött létre a polgármester urhoz intézett miniszteri rendelet. Itt tehát konkurrenciát csinálni Sz. urnak egyelőre senki sem akart, legkevésbé én, ki bár szerintem az évi 3 frt is sok volt, különösen arra való tekintetből, hogy hátha a megmutatott példát a collegium követni fogja épen 3 évre biztosítani akartam számára a tanuló ifjuságot. Hogy a dolog így történt, én is sajnálom, de azt hiszem, hogy a közügy, illetőleg a tanuló ifjuság sokkal nagyobb hasznát fogja venni így. — Örökké azonban úgy sem lehetett volna a tanuló ifjuság testi nevelésének e fontos tényezőit egy privát vállalkozó érdekeitől tenni függővé, csakhogy az általam contemplált uton hamarabb és egyszerűbben jutottunk volna célhoz. Egyikért azért is nem tértem mindjárt az utóbb követett utra, melyre különben egyenesen Sz. ur kényszerített. *Békési Gyula.*

— **A debreczeni ev. ref. tanító-testület ügykőreből.** A debreczeni ev. ref. tanító-testület fontos gyűlést tartott január 28-án az egyháztanács díszes termében, melyen résztvettek a tanítók és tanítónőkön kívül Némethi Lajos felkészítő és iskolaszéki elnök, Eötvös Károly Lajos tanfelügyelő, az iskolaszéki tagjai s számos érdeklődő. Két fontos felolvasási tárgya volt e gyűlésnek; az egyik „A figyelem és nevelése,” a másik „A testi nevelés fontossága és eszközei.” Az elsőt Vásárhelyi József, az utóbbit pedig Tassi Miklós tanító mutatta be szakszerűen kidolgozott és nagy érdeklődéssel hallgatott felolvasásban. — Amaz az iskolai oktatás szellemi, emez a gyakorlati oldalát érintette. — Azonhan e gyűlés nemcsak a hasznos és tanulságos felolvasások által lett nevezetes, hanem az által is, hogy az ily módon való önképzés rég elejtett fonala most ismét felvétellett. Eddig ugyanis a gyűlések egyik központi iskolák szűk szobájában tartattak, honnan a testület egy még kevésbé alkalmas iskolahelyiségbe volt kénytelen átköltözködni, s miután ezen tanterem sem az önképzés céljának,

sem a könyvtár elhelyezési föltételeinek nem felelt meg: kénytelen volt a testület várni egy alkalmas és érdekeinek megfelelő helyiség után. Ezen várakozása most már nem is lesz hiábavaló, mert indokolt kérelmére kimondotta az egyháztanács, hogy saját közgyűlési termét mindannyiszor átengedi a tanítóknak, a mennyiszor arra szükség lesz, ha csakugyan azon időben az egyház által más célra lefoglalva nincs, de ugyanakkor azt is kimondotta, hogy a legközelebbi építkezés alkalmával már a tervkészítésnél gondoskodni fog arról, hogy egy, a tanító-testület igényeinek megfelelő terem jelöltessék ki. És erre halaszthatlanul szükség is van, mert hogy a közmívelődés és az ev. ref. egyház érdekeit szolgáló s 40 tagból álló tanító-testület — kilépve az iskola szűk falai közül — a tanügy terén szerzett tapasztalatait egymásal és a közönséggel megismertethesse, egymás tanácsát, s a szakemberek érdeklődését támogatásra hívhassa, és így feladatának magaslatára juthasson: tovább már semmiesetre sem nélkülözhet egy oly helyiséget, hol a tanügyet kultiválhassa, szerzett díszes könyvtárát elhelyezhesse, s koronként önképzés céljából akadálytalanul összejöveteleket tarthasson. Egyházunk épen most tervezget egy nagyobb szabású építkezést, minek következtében a tanító-testület reménnyel várja az ígért beváltását, melyet nem csak egyedül a tanítók érdeke, de az általános oktatás-ügy is követel. A testületnek ma már sok törekvő ifjú tagja is van, telve munkakedvvel s nemes ámbícióval; adjuk meg hát ezeknek az alkalmat arra nézve, hogy kezét fogva a régibb elemekkel, lehetővé tegyék az együttes önképzést, a tanügy javára szolgáló eszmecserét, a nagy számmal megrendelt, de — helyiség hiánya miatt — letétben heverő tanügyi lapok olvasását s a könyvtár elhelyezését és az ahhoz való hozzáférhetést. Mert minden testületnek kell birni egy oly helyiséggel, mely kizárólag az általa kultivált ügy szolgáltatásban álljon. E nélkül egy testület sem felelhet meg a hozzá fűzött várakozásnak. Adja a Ég, hogy mire kitavasodik: teljesüljön az egyház ígérete, és a tanítók óhaja! *Lada Sándor.*

— **Az egyházpolitikai téren** fontos és örvendetes mozzanat gyanánt jelezhetjük azt, hogy Wekerle miniszterelnök az ide tartozó kérdésekre nézve programjának változatlan fenntartását a szabadelvű párt körében határozottan kinyilatkozta, sőt a legközelebbi hírek szerint, a zsidó hitfelekezet reczepeziójáról s az általános polgári anyakönyvvezetéséről szóló törvényjavaslatok a minisztertanács által megállapítván, már Ő Felsője elébe terjesztettek jóváhagyás végett; a minek bekövetkezésére nézve, állítólag, semmi kétség sem forog fenn. Annál elszomorítóbb az a mind nagyobb mérvet öltő agitáció, a melyet a klérus fejt ki a tájékozatlan nép felizgatásával. *Hornig br.* veszprémi püspök még rozsnyói kollegáján is tút téve, hosszas és izgatásra szánt körlevélben száll sikra a polgári házasság ellen s egyuttal elrendeli, hogy e pásztori levél a szószékről olvastassék fel a nép előtt. Legsajnálatosabb mindenekfelett azonban az a jelenség, hogy még a protestáns körökben is mutatkozik itt-ott ellenmozgalom a polgári házassággal szemben, a minek forrása részint kishitűség, részint örvendeznek kimondhatatlanul. Bizony pedig, ha mi elhagyjuk a szabadelvűség zászlaját, saját ügyünk iránt leszünk hűtlenek s ellenfeleink fegyvereit élesítjük. Másrészt az is bizonyos, hogy a haladó idő kerekét megállítani nem igen lehet, s a ki arra vállalkozik, az erőszakos és romboló erupeziót készíti elő.

— **Halálozás.** Mint részvétellel értesülünk *Makai*

László okányi lelkész élete aikonyán súlyos csapás érte, a mennyiben nejét, a 43 évig odaadó szeretettel őt boldogító *Bakacs Emilia* asszonyt jan. hó 26-án, éjjel 10 órakor elveszítette. A keresztyén szeretetben tündöklő nőt, ki élete feladatának tartá másoknak szolgálni, magával tán legkevesebbé gondolni — az okányi ev. ref. egyház óriási részvéte mellett jan. 28-án temették el életének 63-ik évében. — A templomban Dávid Gyula okányi segéd lelkész tartott orációt. A sirnál Szőke János okányi rector búcsúzott el az elköltözött lélektől. Legyen áldott emlékezete!

— **A prot. egyházi Lapok t. szerkesztői szives figyelmébe.** „Evangeliumi elmélkedések“ cz. művem 1—4 íve immár megjelent s a t. Szerkesztő urak egy-egy példányban vették is; ha tán nem, a könyvkereskedés a hibás, mely az általam sajátkezűleg megczimezett példányokat is veszedelmesen összezavarta: p. a Sárospatakra szólót küldte B.-Tordára, a H.-Böszörménybe valót Szapáryfalvára, s talán megfordítva s talán így tovább. Méltóztassanak hozzám fordulni minden ilyen esetben, helyrehozom a helyrehozhatót! Viszont azon szives kérelemmel fordulok *minden* t. Szerkesztő urhoz, hogy havonként 2 ívben megjelenendő munkámról *minden hóban méltóztassanak megemlékezni* a netalán még jelentkező előfizetők érdekében s azért is, hogy a nyomtatandó példányok száma felől előre tájékozhassem magamat. Az egész mű (24 ív) ára 3 o. é. forint. Debreczen, 1893. febr. 2. Dicsőfi József. — (Lapunk ismételtén is melegen ajánlja olvasói figyelmébe, e kiváló értékű művet, melynek koronként megjelenő részleteiről is mindig megfogunk emlékezni.

— **A h.-m.-vásrhelyi ev. ref. egyháztanács** jan. 30-án tartott gyűlésén igen fontos határozatot hozott, midőn elhatározta, hogy takaréokban levő alapítványi tőkéből esetleg ingatlanokat vásárol: így jelenleg megveszi az Andrassy utca 45. számú házat, mely ügyben febr. 5-én egyházközségi közgyűlést tart. Kegyeletesen emlékezett meg az egyház nagy nevű püspökünkről neh. Révész Bálintról is, kinek síremlékére 100 frtot szavazott meg. Az egyházmegyei tisztikar kiegészítése végett szavazott világi tanácsbíróagra: Dr. Kovács István megyei főorvosra, Kovács Sebestyén Aladár kir. mérnökre; egyházi tanácsbíróagra: Szeremlei Sámuelre, egyházi jegyzőre: Szilágyi Mártonra, világi jegyzőre: Szathmári Kálmán Fincstári ügyészre. Így olvassuk e jóhíreket a H.-V-ből.

— **Helyreigazítás.** Mult számunkban „Tiszántúli ev. ref. gymnasiumaink stb.“ czimű cikk 50-ik lapon álló 4-ik bekezdésében „Szabadelvű röpiratok a forradalom előtt“ czim helyet „A francia egyház a forradalom alatt“ olvasandó. Ugynezen mondat végéről a következő elmaradt szók pótlándók: „s folyásáról különös tekintettel az egyházra.“ Egyszersmind az értekezés t. írója Pruzsinszky P. tanár ur megnyugtatóra kijelentjük, hogy észrevételeinket becses tanulmányára csupán csak az Értesítő szempontjától tettük, a nélkül, hogy annak abszolút becsét vagy más szakszerű érdemeit, melynek elbírálása szakfolyó iratban van helyén, távolról is kétségbe vontuk volna; sőt határozottan nyilvánítottuk, hogy „absolute az értekezés ellen nincs kifogásunk“. S. S.

— **Nagy számok a keresztyén szeretet munkaterein.** „A Brit és Külföldi Biblia-terjesztő Társaság“ az 1891—92. évben elterjesztett 300 nyelven 3.989,215, fennállása, 1804. óta pedig 131.844,796 egész vagy részbibliát. A Társaság teljes évi bevétele 114,284 font 14 shilling és 1 penny, tehát 1.142,840 arany frtnál több volt. Ausztria-Magyarországon ez évben 165,192

példányt terjesztett el a Társaság, melyből a tulajdonképeni Magyarországra 50,110 példány esik. E nagy Társaságon kívül van még Európában 57 ily czélú társaság, melyek fennállásuk óta együtt 17.325,719 és Amerikában 5 Társaság, melyek 59,604,514, bibliát terjesztettek el, a mely számokhoz ha még hozzá vesszük a britt-indiai Társaság által elterjesztett 3.958,968 példány bibliát, a londoni Társaság által fentebb jelzett rengeteg nagy számú biblián kívül a többi ilyen Társaságok, fennállásuk óta 80.889.201 bibliát terjesztettek el. — Még sokkal nagyobb számokkal találkozunk a traktátusterjesztés munkaterein. Az 1799-ik évben Londonban alakított „Vallás Iratokat terjesztő Társaság“ 1892. évi jelentése szerint e Társaság, az utolsó év alatt 205 nyelven 72,836,600 és megalakulása óta 2 milliárd 903,600,410 kisebb-nagyobb vallásos iratot terjesztett el. A Társaság évi bevétele aláírásokból, adományokból, gyűjtésekből, hagyományokból és az elárúított iratok árából 192,594 font 18 shilling és 7 penny, tehát közel két millió arany forint volt. Magyarországon az utolsó évben 70,743 vallásos iratot terjesztett el az angol Társaság.

— **A „Család és Iskolá“-ban** írja O. E. hogy növendékei rá vannak szoktatva, hogy a trágár beszédet, szitkozódást, káromlást stb. kerüljék s jó erkölcsű, illedelmes, becsületes gyermekek legyenek. S nem is igen fordult elő eset, hogy ezek tárgyalására időt vesztessen. A jelen tanév kezdetén azonban észre vette, hogy a gonosz az ő templomában is felütötte fejét. A *kovács* egyik új leánynövendék vitte be. Megátalkodottnak tapasztalva a növendéket, kire az intó, feddő szónak semmi hatása nem volt, e ragadós betegségnek tovább terjedését azzal kísérlette meg, hogy többi növendékeinek meghagyta, hogy forduljanak el e társuktól s vele ne is társalogjanak, míg meg nem javul. Az óhajtott eredmény nem maradt el. Mít mondjunk a magunk állapotáról, mikor — a mint látszik — *nálunk az egész tészta rég megposhadt?* Füleinket szeretőnk bedugni, mikor az iskolából hazatérő népiskolai növendékek szemérem sértő méhelyes beszédét halljuk. Fájdalom, népünk egyik osztályának a káromlás annyira megrögzött szokása, hogy — szinte hihetetlen — legközségesebb beszédébe is nntalan bele keveri, mint a vallásos ember a kegyes felsóhajást. Így nem csoda, ha a gyermekek jóra rosra egyaránt fogékony lelkét is teljesen inficiálja a kór. De azért nem volna szabad kárhóztos resignációval tétlenül nézni tovább e fekély tenyésztését. Kezdje meg az iskola. Csepegtesse vérebe a tanító növendékének, hogy még születől se tanulja el a bűnös szokást, sőt még ő figyelmeztesse e rosszban megrögzött apát (s fájdalom!) anyát rut szokásra Lehetetlen, hogy bármi kicsike eredménye ne lenne az odaadó törekvésnek. Csak kezdeni kell, s kitartóan folytatni. Távolról sem akarunk levonni a különféle tanítói, lelkészi stb. testületek, egyesületek eddigi munkálkodásának értékéből, de kitagadja, hogy minden tudományos bonczolgotó theorianál, methodusnál többet ér, előbb való a jó erkölcs, főként mikor a methodusoknak is ez volna a főczélja, s az a methodus lesz legjobb, melylyel ezt leginkább megközelíthetjük. *r—r.*

— **Adományok a debreczeni ev. ref. főiskolában lévő tápintézetre.** A szathmári ev. ref. egyházmegye egyházaiból: Angyalos 20 kr., Atya 1 frt, Borsova 33 kr., Botpalád 2 frt 50 kr., Csahólcz nem történt gyűjtés, Császló 2 frt 10 kr., Cseke 2 frt, Csenger 2 frt, Csenger-bagos 1 frt, Csenger-ujfalu 50 kr., Csécese 50 kr., Czégény-dányád 40 kr., Darah 50 kr., Darnó 30 kr.,

Fehér-Gyarmat 1 frt 22 kr., Füleld 80 kr., Fülpös 20 kr., Fülpös-Daróez 13 kr., Gacsály 1 frt 20 kr., Géberjén 1 frt 10 kr., Györgytelek 1 frt 50 kr., Gyügye 50 kr., Hérmánszeg 33 kr., Istvándi 70 kr., Keér 2 frt, Keér-Semjén 1 frt 60 kr., Kis-Ar 2 frt, Kocsord 2 frt. (Folyt. köv.) Szarka Böldizsár szatmári ev. ref. esperes.

Szerkesztői üzenetek.

Sz. S. — H.-M.-V. Szives jóindulatod és buzdításod a siker biztosítékát képezi előttünk. — F. M. — H.-M.-V. Becses ígérete, ha később kerül is beváltásra, mindenkor értékes marad. — B. F. — K.-U.-s. A ezikkel nagyon köszönjük. Tárgyhalmaz miatt, sajnálatunkra, még nem közölhattuk, de legközelebb sor kerül rá. — V. K. B. — P. T. — M.-S.-t.-t. Szívességetek iekötelez. Várjuk alkalmmal a továbbiakat. — Dr. K. P. K.—t. Kifejezett rokonszenve és ígert támogatása, valamint a dr. Sz. F. barátunké is nagyon lekötelezett. — Dr. H. Ö. — E.—s. Nagyon örülök, hogy elhatározása reánk nézve oly kedvező. Köztünk elvi ellentéték nincsenek; de az oly dolgok holygatása csakugyan nem volna tanácsos. Szerenesére nem is tartozik a napirendhez. — G. P. — N.-K.—o. Jóindulatod és barátságos ígéreted örömet okozott nekünk. Intézményeinknek éltető eleme a nyilvánosság, a mely utjában áll az illetéktelen befolyásnak, akadályozza azt, hogy a közügyek intézésébe privát érdekek vegyitessenek s a tisztánlátást elősegítvén, biztosítja a helyesebb elintézés s elhárítja a stréberség vakmerősége és tájékozatlansága által okozható károkat és veszélyeket. A ki ilyen felfogással forgolódik a közügyek körül, lehet, hogy felettébb hálátlan szerepre vállalkozik, de hitünk szerint, bármily szerény körben maradjon is, a közjó érdekében munkálkodik. — B. K. — Gy.—k. A kilátásba helyezett támogatásért fogadjja őszinte köszönetünket. Egyebekre nézve levelet írok. — B. L. M.-T.—r. Bizodalmad s barátságos indulatodra ezután is számítunk. — A mosolygó bíráló küldeményére nézve szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy K. E. tanár ur lapunk legutóbbi számában közölt ellenbírálata, a Philologiai Közölnyben, a mint ennek szerkesztősége f. évi január 5-én kelt levélben tudatja, azért nem jelenhetett meg, mert a Philol. Társaság választmányának 1891. ápril 1-én hozott határozata által a közölny szerkesztőségének köteleességévé tétetett, hogy „minden ellenbírálatot utasítson vissza.” Ily körülmények közt, hogy a másik fél is meghallgattassék, tehát méltányosságból s egyszersmind a kollegiális viszonynál fogva adtunk helyet K. E. tanár ur ellenészrevételeinek. Ennél többre ez ügyben sem ő, sem a mosolygó bíráló iránt kötelezve nem vagyunk, utóbbi iránt egyszer s mindenkorra annyival kevésbé, mert nemesak Budapesten, hanem Debreczenben is akadnak azért olyan helyek, a hol „a hó- és szeméttlerakás” nincsen megengedve. — Gy. L. Debreczen. A jubiláris évforduló alkalmából legszivesebb üdvözlötünket. A jó kedély s a hű és kedves ifju nő még az előhaladott korra nézve is üdvé és kellemessé tehetik az életet. A férfinak erőt, a nőnek tartós virulást, a bronz után az ezüstöt és az aranyat!!

TARTALOM-JEGYZÉK: A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság benső ügyeihez. Csiky Lajos. — Tárca: Egyháztörténelmi adalékok. Révész Kálmán. — Augstin megtérése. Dézsi Lajos. — Tanügy: Kéretlen szó. Jóna Gy. — Tanügyi tervezetek. Dr. Öreg János. — Közéletünk: A magyar országos református egyházi közalap végrehajtó bizottságának „Jelentése” a magyar országos ref. közalap fejlődéséről és jelenlegi állásáról. Aurifaber. — Az országos reform. egyházi közalap bevallási íveinek betöltése alkalmából. Nagy Sándor. — Külföld. — Különfélék. — Hirdetések.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.

Segédlelkész kerestetik

H.-M.-Vásárhelyre.

Fizetése, az állásához tartozó mellékfoglalások díjaival együtt, teljes ellátáson kívül 150—250 frtig. Azok, kik megfelelő képességgel bírnak s az irodai munkára is alkalmasak, jelentkezhetnek *Szeremlei Sámuel* ottani lelkészénél. Az állás áprilisban foglalandó el.

Pályázat.

A debreczeni ev. ref. főgymnásiumban egy tanszékre pályázat nyittatik.

A megválasztandó tanárnak *magyar, latin* vagy *magyar-német* irodalmi tanári képesítését kell igazolnia. Iskolai szervezetünk 103. §-a értelmében a tanár 20 heti-óránál többre nem kötelezhető.

Csak ev. ref. vallású pályázók kérvényei fogadtnak el.

Tanári fizetés: évi díj 1150 frt; lakbér fejében 300 frt, 19 köbméter tűzifa beszállítva.

A megválasztott tanár a tanári nyug- és gyámintézetnek jogos és kötelezett tagja leend.

Hivatalát az 1893—4-ik tanév kezdetével foglalja el székfoglaló beszéd tartásával.

Pályázók kellőleg felszerelt kérvényeiket f. évi márczius 15-ig a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához adják, vagy küldjék be.

Debreczen, 1893. január 31.

KISS ÁRON

püspök.

PÁLYÁZAT.

A hajdú-nánási ev. ref. népiskolánál az V-ik és VI-ik leányosztályok tanítónői állomása lemondás folytán megüresedvén: ezen állomásra az ev. ref. iskolaszék f. évi február 15-éig bezárólag pályázatot hirdet. Pályázhatnak ev. reform. vallású okleveles tanítónők. Az állomás jövedelme az első évben, mely bevett szokás szerint próbaévnnek tekintetik, 500 frt; ennek leteltével fog a megválasztott a kellő eredmény felmutatása után az egyháztanács által állandósíttatni, a mitől fogva fizetése évenként 600 frt lesz, mely évnegyedes részletekben az egyh. pénztárból fizettetik. Köteles a megválasztott az V. és VI-ik leányosztályoknál az egyházkerület által megállapított A) tanterv szerinti tananyagot, valamint a női kézimunkát tanítani s állomását folyó év márczius 1-én elfoglalni. Pályázók kellőleg felszerelt okmányait a fentírt időig *Benkő Lajos* lelkész és iskolaszéki elnökhöz nyujtsák be.

Hajdú-Nánáson, 1893. január 17.

Benkő Lajos

ev. ref. lelkész.

Kállay Imre

főgondnok.